هغه څه چې د مسلمان لپاره مناسب نه دي له پامه غورځول

د ډاکټر لخوا لیکل شوی:

خالد بن حمد الخريف

ح جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات، **1445** هـ

الخريف ، خالد بن حمد

ما الا يسع المسلم جهله - بشتو. / خالد بن حمد الخريف ؛ جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات - ط.١ -. الرياض ، ١٤٤٥

129 ص ؛ 14 × 21 سم

ردمك: 978-603-8442-11-1

1445 //18173

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام — جمعية الربوة — رواد الترجمة — المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Tel: +966 50 244 7000

info@islamiccontent.org

Riyadh 13245- 2836

www.islamhouse.com

بسم الله الرحمن الرحيم

سریزه

إن الحمد لله نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور وأنفسنا، ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله. اما بعد: پر هر مسلمان فرض ده چې هغه څه زده کړي چې د دين په چارو کې هغې باندې ناپوهه پاتي کيدلی نشي، هغه که عقيده، عبادت او يا معامله وي، هغه ته روا نه ده چې د الله تعالی له دين څخه مخ واړوي، چې نه يې زده کوي او نه پرې عمل کوي. نو مسلمان مکلف دی چې هغه څه زده کړي چې د هغه سره د هغه دين سم شي، تر څو په علم او پوهې سره د الله تعالی عبادت وکړي، ترڅو د عيسويانو تقليد و نشي چې پرته له پوهې څخه عمل کوي، او نه د يهودانو په څير چې پوهيږي ليکن عمل نه کوي، له الله څخه غواړو چې موږ د هغوی له لارې څخه وساتي، د هغه څه په نظر کې نيولو سره چې ما د دين له اساساتو څخه د ډيری خلکو ناپوهۍ ليدلې، او په ډېرو باندې ناپوهي غالبه ده، پرته له هغو چې الله تعالی وربانديې رحم کړی وي؛ ما پريکړه وکړه چې بايد هغه څه وليکم کوم چې الله عزوجل ما ته اسانه کړي وي چې هر مسلمان نارينه او ښځينه ورته د عقيدې او عباداتو په برخه کې اړتيا لري چې له هغې څخه بې نيازه پاتې کيدلی نشي. او دغه کتاب مې په دريو څپرکو ويشلی دي:

لومړی څپرکی: د عقيدې په اړه .

او دويم څپرکی : د عباداتو په اړه .

او دريم څپرکی: د معاملاتو په اړه.

او له الله عزوجل څخه غواړم چې هر د حق غوښتونکی ددې کتاب څخه ګټه واخلي او زما دغه هڅه خاص د خپلې رضا په خاطر قبوله کړي، ځکه چې هغه ډېر سخي او کريم ذات دی.

او درود او سلام دې وي زموږ پر پيغمبر محمد، د هغه پر کورنۍ او اصحابو او پر هغه دې ډېر سلامونه وي.

ليکنه: ډاکټر خالد بن حمد الخريف

لومړی څپرکی : د عقیدې په اړه

لومړی مطلب: د اسلام مفهوم او رکنونه

اسلام: په توحید سره الله ته تسلیمیدل، او د اطاعت له لارې هغه ته غاړه ایښودل، او د شرک او د هغه له اهل څخه بې زاري ده.

اسلام پنځه رکنونه لري:

لومړی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته او محمد د الله رسول دی.

دویم: لمونځ کول.

دریم: زکات ورکول.

څلورم: د رمضان میاشت روژه نیول.

پنځم: د بیت الله الحرام حج ترسره کول د هغه چا لپاره چې توان یې ولري.

د توحید اهمیت:

پوه شه چې الله تعالی انسانان د دې لپاره پیدا کړي چې د هغه عبادت وکړي او هیڅ شی ورسره شریک نه کړي. الله تعالی فرمایلي :

﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ۝٥٦﴾ [الذاريات: 56]

(او ما پېریان او انسانان نه دي پیدا کړي مګر د دې لپاره چې دوی زما عبادت وکړي) [الذاريات: 56]،

او دې عبادت باندې پوهیدل یوازې د علم په واسطه کیدی شي، لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَىٰكُمْ ۝١٩﴾ [محمد: 19]

(نو ته پوه شه چې بېشکه شان دا دی چې د عبادت هېڅ لايق نشته مګر الله دی او د خپلې ګناه مغفرت وغواړه او د مومنو سړيو او مومنو ښځو لپاره هم، او الله ستاسو په ګرځېدنځی او اوسېدنځی عالِم دی) [محمد: 19]،

نو هغه د وينا او عمل دمخه پر پوهې باندې پيل وکړ، د يو مسلمان لپاره تر ټولو مهم شی چې بايد زده يې کړي هغه د الله تعالی توحيد دی؛ ځکه دا د دين اصل او بنسټ دی. ځکه چې دين نه قايميږي مګر پر توحيد باندې، او دا لومړی او اخري واجب ځيز دی پر مسلمان باندې، توحيد د اسلام له رکنونو څخه لومړی رکن دی چې هر مسلمان بايد پرې پوه شي او عمل پرې وکړي او هغه پنځه رکنونه دي لکه څنګه چې د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما په حديث کې راغلي دي، هغه فرمايلي: ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اورېدلي چې ويل يې: «بُني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان». "اسلام په پنځو شيانو ولاړ دی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته او دا چې محمد صلى الله عليه وسلم د الله رسول دی، لمونځ قايمول، زکات ورکول، حج کول، او د رمضان مياشت روژه نيول". متفق عليه. مسلمان لپاره د توحيد معنی زده کول واجب دي، کوم چې د الله تعالی لپاره د عبادت خاص ګڼل دي. نو د هغه په عبادت کې هيڅوک نه شريکوي، نه نږدې پرښته او نه کوم راليږل شوی پيغمبر.

د " شهادة أن لا إله إلا الله، ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته" معنا:

هغه دا چې بنده په کلکه عقيده ولري چې پرته د الله عزوجل هيڅ بل حقيقي معبود نشته، نو هغه يوازې د الله عبادت کوي، او هغه تعالی د ټولو عبادتونو لپاره ځانګړی کوي؛ که هغه دعاء، وېره، هيله، توکل او داسې نورو وي.

ګواهي ورکول نه محقق کيږي مګر په دوو رکنونو باندې:

لومړی: د الله څخه ما سوا د الوهيت او عبادت نفي کول، له ټولو شريکانو، معبودانو او طاغوتيانو څخه.

دويم: يوازې الله تعالی لره د الوهيت او حقيقي عبادت اثباتول. الله تعالی فرمايي :

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ [النحل: 36]

(او يقينًا مونږ په هر يو امت کې يو رسول لیږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وسائئ) [النحل: 36]

د لا إله إلا الله شرطونه:

لومړی: هغه علم چې جهل نفي کوي.

دويم: هغه يقين چې شک نفي کوي.

دريم: هغه اخلاص چې شرک نفي کوي.

څلورم: هغه ريښتونولي چې درواغ نفي کوي.

پنځم: هغه مينه چې کرکه نفي کوي.

شپږم: هغه تابعداري چې پرېښودل نفي کوي.

اووم: هغه قبولي چې رد کول نفي کوي.

اتم: پر هغه څه کفر کول چې له الله تعالی پرته يې عبادت کيږي.

پر دې شرطونو باندې بايد عمل وشي.

د ګواهۍ محقق کېدل يوازې د الله تعالی په عبادت سره کيږي کوم چې هيڅ شريک نلري، او په اخلاص سره يوازې د الله لپاره په اخلاص سره عبادت کول دي. له الله پرته بل څوک نه را بلي، له الله پرته پر بل چا توکل نه کوي، له الله پرته له هيچا څخه هيله نکوي، له الله پرته بل چا ته لمونځ نه کوي، او له الله تعالی پرته بل چا ته قرباني او ذبحه نه کوي. هغه څه چې ځينې خلک يې ترسره کوي لکه قبرونو باندې طواف، او د قبرونو له اوسيدنکو څخه مرسته غوښتل، او له الله پرته له هغوی څخه څه دعا او غوښتنه کول؛ دا ټول په عبادت کې شرک کول دي، نو د دې مواردو په هکله بايد محتاط واوسو او خبرداری ورکړو؛ ځکه چې دا هغه څه دي چې مشرکين يې د الله تعالی پرته د بتانو، ډبرو او ونو عبادت کوي. او دا هغه شرک دی چې کتابونه پرې نازل شوي او رسولان د خبرداري او منع کولو لپاره راليږل شوي دي.

د هغه اطاعت کول په هغه څه چې هغه یې امر کړی او پر هغه څه چې خبر ورکوي تصدیق کول، او له هغه څه څخه یې چې منع او خبرداری ورکړی ډډه کول، او د الله عبادت نه کول پرته له هغې طریقې چې هغه حکم کړی وي. مسلمان دا مني چې محمد بن عبدالله القرشي الهاشمي: د ټولو مخلوقاتو (پیریانو او انسانانو) لپاره د الله رسول دی. لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا ...﴾ [الأعراف: 158]

(ته ووایه: ای خلقو! بېشکه زه ستاسو د ټولو په طرف د هغه الله (رالیږل شوی) رسول یم) [الأعراف: 158] .

او دا چې الله د دې لپاره رالیږلی چې د هغه دین ورسوي او خلکو ته لارښوونه وکړي .

لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ...﴾ [سبأ: 28]

(او ته نه يې لیږلی مونږ مګر د ټولو خلقو (انسانانو) لپاره زیری ورکوونکی او ویروونکی) [سبأ: 28] .

او لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةً لِّلۡعَٰلَمِينَ١٠٧﴾ [الأنبياء: 107]

(او مونږ ته نه يې لیږلې مګر د عالمونو لپاره رحمت) [الأنبياء: 107] .

د دې ګواهۍ تقاضا دا ده چې: داسې عقیده ولرې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د ربوبیت او په کایناتو باندې د تصرف حق لري، او یا د عبادت حق لري، بلکې هغه (صلی الله علیه وسلم) هغه بنده دی چې عبادت یې نه کیږي، او هغه رسول دی چې دروغ نه ګڼل کیږي، هغه د ځان او نورو لپاره د ګټې او ضرر هیڅ واک نه لري مګر هغه څه چې الله یې وغواړي. لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿قُل لَّآ أَقُولُ لَكُمۡ عِندِي خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ وَلَآ أَقُولُ لَكُمۡ إِنِّي مَلَكٌۖ إِنۡ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّۚ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُۚ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ٥٠﴾ [الأنعام: 50]

(ته ووايه: زه تاسو ته نه وايم چې ما سره د الله خزانې دي او نه زه عالم الغيب يم او نه زه تاسو ته دا وايم چې بېشکه زه مَلَك يم، زه پَيروي نه کوم مګر د هغه شي چې ما ته وحي کولی شي) [الأنعام: 50].

دويم مطلب: د ايمان معنا او رکنونه

ايمان: په ژبه اقرار، په زړه وينا، په زړه او اندامونو سره عمل کول، په اطاعت سره زياتيږي او په نافرمانۍ سره کميږي.

ايمان د عباداتو د صحت او قبليدو شرط دی، او څرنګه چې شرک او کفر ټول عبادات لمنځه وړي، لکه څرنګه چې الله تعالی پرته له اودس څخه لمونځ نه قبلوي، همدا ډول له ايمان پرته عبادت هم نه قبليږي. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا١٢٤﴾ [النساء: 124]

(او چې څا هم د نيکيو عمل وکړ، نر وي يا که ښځه، خو چې مومن وي، نو دغه خلق به جنت ته داخليږي او پر دوی به د کجورې د زړي د داغ هومره ظلم هم نه کيږي) [النساء: 124] .

دا يې بيان کړ چې شرک عمل لمنځه وړي. څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي :

﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ٦٥﴾ [الزمر: 65]

(او يقينًا يقينًا تا ته وحي کړی شوې ده او هغو کسانو ته چې له تا نه مخکې وو (داسې چې) قسم دی که تا شرك وکړ (نو) ستا عمل به خامخا لازمًا برباد شي او ته به خامخا لازمًا له تاوانيانو څخه شې) [الزمر: 65].

د ایمان شپږ رکنونه دي: پر الله، د هغه پر ملائکو، د هغه پر کتابونو، د هغه پر رسولانو، د آخرت په ورځ او تقدیر په خیر او شر ایمان لرل دي.

الف- پر الله ایمان لرل:

په الله تعالی باندې ایمان راوړل درې څیزونو ته شاملیږي:

1-د الله په ربوبیت ایمان لرل:

او هغه د الله تعالی یووالی دی، د هغه په افعالو کې؛ لکه پیدا کول، روزي ورکول، ژوندي کول او مړکول، نو له الله پرته بل هیڅ خالق او روزي ورکوونکی نشته، پرته له الله ژوندی کوونکی او مړ کوونکی نشته، او په کایناتو کې له هغه سبحانه و تعالی پرته بل څوک تصرف نشي کولی. هیڅ کوم مخلوق د الله تعالی د ربوبیت څخه انکار ندی کړی، پرته له دې چې هغه تکبر کړی وي او په هغه څه چې وایي عقیده ونلري، لکه څرنګه چې د فرعون په اړه پیښ شول، کله یې چې وویل :

﴿فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ﴿٢٤﴾﴾ [النازعات: 24]

(زه ستاسو رب یم، تر ټولو اوچت (رب)) [النازعات: 24]،

مګر دا خبره د هغه د عقیدې پر بنیاد نه وه، لکه څنګه چې الله تعالی د موسی علیه السلام په اړه فرمایلي دي :

﴿قَالَ لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَٰفِرۡعَوۡنُ مَثۡبُورٗا﴿١٠٢﴾﴾ [الإسراء: 102]

(وېې ویل:یقینًا یقینًا ته پوهیږې (په زړه کې) چې دا (نهه معجزې) نه دي نازلې کړې مګر د اسمانونو او ځمکې رب، په داسې حال کې چې دلیلونه دي، او بیشکه زه خامخا هرومرو په تا باندې ای فرعونه! د هلاك شوي یقین کوم) [الإسراء: 102]،

الله تعالی فرمایلي دي :

﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ١٤﴾ [النمل: 14]

(او دوی له دغو (معجزو) نه انکار وکړ، د ظلم او سرکشۍ په وجه، حال دا چې د دوی نفسونو په دغو یقین کړی و) [النمل: 14] .

نو دغه مخلوق باید یو خالق ولري، ځکه مخلوق پخپله خپل ځان نشي پیدا کولی؛ ځکه چې شی پخپله نه جوړیږي، او هیڅ امکان نلري چې ناڅاپه پیدا شي؛ ځکه چې هر پیدا شوی باید پیدا کوونکی ولري، او دا ځکه چې د دې مخلوق موجودیت په زړه پورې سیستم، تنسیق او همغږي ددې خبرې مخه نیسي چې دا به یو تصادفي کار وي، نو دا د دې خبرې پخلی کوي چې دا باید یو خالق ولري، چې هغه رب العالمین الله تعالی دی. الله تعالی فرمايي :

﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ٣٥ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ٣٦﴾ [الطور: 35-36]

(ایا دوی بې له څه شي پیدا کړی شوي دي، یا هم دوی، پخپله پیدا کوونکي دي؟. أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ﴾ ایا دوی اسمانونه او ځمکه پیدا کړي دي؟ بلکې دوی یقین نه کوي) [الطور: 35-36] .

مشرکانو به د الله تعالی په ربوبیت اعتراف کاوه، په داسې حال کې چې دوی د الله سره په الوهیت کې شرک کاوه، نو هغوي پدې کار سره و نه توانیدل چې په اسلام کې داخل شي، او رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغوی سره جګړه وکړه، او د هغوی وینه او مال يې حلال وګرځاوه؛ ځکه چې هغوی په عبادت کې شرک کړي و، نو هغوی له الله تعالی پرته د مخلوق عبادت کاوه، لکه بتان، ډبرې، پرښتې او داسې نور.

2- د الله پر الوهیت ایمان لرل:

د هغه په الوهیت ایمان لرل، یعنې: هغه یوازې او یو ریښتینی الله دی چې هیڅ شریک نلري.، او (إله) د (مألوه) په معنا ده، یعني (معبود او د عبادت وړ) د مینې، تعظیم او عاجزۍ له مخې. الله تعالی فرمایي :

﴿وَإِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ١٦٣﴾ [البقرة: 163]

(او ستاسو حق معبود یو معبود دی، هېڅ لایق د عبادت نشته مګر یوازې هغه دی چې ډېر زیات مهربان، بې حده رحم کوونکی دی) [البقرة: 163] .

او هر هغه څوک چې له الله تعالی سره بل څوک په عبادت کې شریکوي نو د هغه الوهیت باطل دی، الله تعالی فرمایي :

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٦٢﴾ [الحج: 62]

(دغه په دې سبب چې بېشکه الله، هم دی حق دی او دا چې بېشکه هغه چې دوی یې له هغه (الله) نه غیر بولي، همغه باطل دی او دا چې بېشکه الله، هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی) [الحج: 62] .

له همدې امله د نوح څخه تر محمد صلی الله علیه وسلم پورې رسولانو خپل قوم ته د الله تعالی د وحدانیت او یووالي بلنه ورکوله چې یوازې د هغه تعالی عبادت وکړي. او الله تعالی د مشرکینو هغه معبودان چې د الله تعالی سره یې د هغوی عبادت کولو او له هغوی څخه یې مرسته او امداد غوښته په دوو عقلي دلیلونو سره باطل کړل: لومړی: په دې معبودانو کې چې هغوی د ځان لپاره غوره کړي وو داسې څه نشته چې د الوهیت ځانګړنې ولري، هغوی پیدا مخلوق دي، خلقت نشي کولی، او خپلو عبادت کوونکو ته کومه ګټه نه رسوي، او نه د هغوی څخه د ضرر مخنیوی کولی شي، او د ژوند، مرګ او بیا راژوندي کولو واک نه لري، څرنګه چې الله تعالی فرمایي :

﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗ لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ٣﴾ [الفرقان: 3]

(او دوی (کفارو) له هغه نه غیر نور داسې معبودان نیولي دي چې هېڅ شی نشي پیدا کولی، په داسې حال کې چې دوی پیدا کولی شي او دوی د خپلو ځانونو لپاره نه د ضرر مالکان دي او نه د نفعې او نه د مرګ اختیار لري او نه د ژوند او نه د بیا ژوندي کولو) [الفرقان: 3]

دویم: دا چې دغو مشرکانو دا اقرار کاوه چې الله تعالی یوازنی خالق او تدبیر کوونکی دی، له هغه پرته بل څوک نشته، او دغه عقیده ددې غوښتنه کوي چې هغوی الله په وحدانیت سره وپیژني څرنګه یې چې په ربوبیت سره پیژندلی دی، څرنګه چې الله تعالی فرمایي:

﴿قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٨٤)﴾**(ته (دوی ته) ووایه: دا ځمکه او څوك چې په دې کې دي، د چا دي؟ که چېرې تاسو پوهېږئ.** سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ (٨٥) **دوی به یقیناً ووایي: خاص د الله لپاره دي، (نو ورته) ووایه: ایا نو تاسو نصیحت نه اخلئ.** قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (٨٦) **ته (دوی ته) ووایه: د اوو اسمانونو او د ډېر لوی عرش رب څوك دی؟.** سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ (٨٧) **دوی به ضرور ووایي: د الله لپاره دي، ته (ورته) ووایه: ایا نو تاسو نه وېرېږئ!** قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٨٨) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ (٨٩) ﴾ **ته (دوی ته) ووایه: څوك دی هغه ذات چې د هغه په لاس کې د هر شي بادشاهي ده او هغه پناه ورکوي او د هغه په خلاف پناه نشي ورکول کېدی که چېرې تاسو پوهېږئ). ضررو به ووایي: د الله لپاره دي، ته ورته ووایه: نو څنګه په تاسو جادو کولی شي؟) [المؤمنون: 84-89]**

که دوی توحید ربوبیت باندې اقرار وکړي؛ نو دوی ته لازمه ده چې یوازې د هغه تعالی عبادت وکړي او په عبادت کې له هغه سره بل څوک شریک نه کړي.

۳ -په اسماو او صفاتو باندې ایمان لرل:

یعني هغه څه ثابتول چې الله تعالی په خپل کتاب کې د ځان لپاره ثابت کړي دي، او یا رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپل سنت کې دا خبره تاییده کړې وي؛ له نومونو او صفتونو څخه، په داسې شکل چې د الله تعالی سره ښایي، پرته له تحریف، تعطیل، تکییف، او یا مثال ورکولو څخه، الله تعالی فرمایي :

﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَـٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ﴿١٨٠﴾﴾ [الأعراف: 180]

(او خاص د الله لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي، نو تاسو الله په دغو (نومونو) سره بلئ او هغه کسان پرېږدئ چې د هغه په نومونو کې الحاد (کوږوالی) کوي، ژر به هغوی ته د هغو عملونو بدله (سزا) ورکړی شي چې هغوی به کول) [الأعراف: 180]،

الله تعالی فرمایي :

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشورى: 11]

(د هغه په مثل هیڅ شی نشته او هم دغه ښه اورېدونکی، ښه لیدونکی دی) [الشورى: 11].

د شرک ډولونه:

۱ -لوی شرک.

۲ -کوچنی شرک.

۳ -پټ شرک.

۱ -لوی شرک:

د هغه څرنګوالی دا دی چې: له الله پرته نور د الله سره په هغه څه کې چې د الله له ځانګړتیاوو څخه دي برابر کړي. څرنګه چې الله تعالی فرمایي :

﴿إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝٩٨﴾ [الشعراء: 98]

(کله چې مونږ تاسو له رب العلمین سره برابرولئ) [الشعراء: 98] .

هغه داسې چې ځیني عبادتونه د الله تعالی پرته نورو لپاره ترسره شي؛ لکه دعا، مرسته غوښتل، نذر، ذبحه او داسې نور عبادتونه. او یا دا چې په هغه کې: حلالول د هغه څه چې الله تعالی حرام کړي وي شامل کړي، یا د هغه څه حرامول چې الله حلال کړي وي، یا د هغه څه پرېښودل چې الله تعالی واجب ګرځولی وي، لکه د هغه څه اجازه ورکول چې په دین کې په کلکه د هغه تحریم راغلی وي؛ لکه د زنا، شراب، د مور او پلار نافرماني، سود او داسې نورو شیانو حلال ګرځول. او یا د هغه نعمتونو حرامول چې الله حلال ګرځولی وي؛ او د هغه څه پرېښودل چې الله واجب ګرځولی وي؛ لکه داسې عقیده لرل چې ګواکې لمونځ فرض ندی، یا روژه فرض نده، یا دا چې زکات فرض ندی. او لوی شرک د عمل د باطلیدو سبب ګرځي او که څوک پر هغه باندې مړ شي په اور کې به تل پاتې وي. الله تعالی فرمایي :

﴿... وَلَوْ أَشْرَكُواْ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ۝٨٨﴾ [الأنعام: 88]

(او که چېرې هغوی شرك کړی وَی (، نو) له هغوی نه خامخا به ضایع شوي وو هغه عملونه چې دوی به کول) [الأنعام: 88] .

او دا چې څوک په دې باندې مړ شي، الله تعالی به هغه نه بخښي او جنت ورباندې حرام دی الله تعالی فرمايي :

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ [النساء: 48]

(بېشکه الله نه بخښي دا چې له هغه سره دې (څوك) شريك کړی شي او هغه بخښي هغه (ګناه) چې له دې (شرك) نه کمه وي د چا لپاره چې وغواړي) [النساء: 48]

الله تعالی فرمايي :

﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ﴾ [المائدة: 72]

(بېشکه خبره دا ده چې څوك له الله سره شريك نيسي، نو يقيناً په هغه باندې الله جنت حرام کړی دی او د هغه استوګنه اور دی) [المائدة: 72].

٢ -کوچنی شرک:

هغه دا چې په نصوصو باندې ثابته شوې وي چې دا شرک دی، خو د لوی شرک درجې ته نه وي رسېدلی، نو لدې کبله دې ته کوچنی شرک وايي. لکه د الله تعالی پرته په بل چا قسم خوړل؛ لکه په کعبې، انبياوو، امانت، او د فلان ژوند او داسې نورو باندې قسم خوړل. لکه څنګه چې هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل: "څوک چې له الله پرته په بل چا قسم وخوري هغه کفر او شرک وکړ " . احمد، ابوداود او ترمذي په صحيح سند سره روايت کړی دی.

او ممکن چې هغه لوی شرک وي، د هغه څه له مخې چې د مالک په زړه کې وي، نو که په نبي او فلاني شيخ باندې د قسم خوړونکي په زړه کې داسې وي چې هغوی د الله په څېر دي، يا د الله پر ځای بلل کيدلی شي، او يا دا چې هغوي پر کائناتو تصرف کولی شي؛ نو دلته هغه لوی شرک ترسره کړی. خو که څوک له الله پرته په بل څه قسم وکړي او داسې قصد و نلري، بلکې له دې نيت پرته يې په ژبه باندې پېښ شوی وي، ځکه چې هغه ورسره عادت شوی دی؛ نو پدې حالت کې کوچنی شرک ترسره کړی، دا کار په ځينو سيمو کې ډېر

پېښېږي، نو د توحيد د ساتنې او حمايت لپاره ورته مسايلو ته توجه کول او له هغو څخه خلکو ته خبرتيا ورکول واجب دي.

۳ -خفي (پټ) شرک:

هغه څه چې په زړونو کې د ريا او ځان ښودنې لپاره وي پټ شرک بلل کيږي؛ لکه د هغه کس په څېر چې ځان ښودنې لپاره لمونځ کوي، ياخلکو ته د ښودلو لپاره تلاوت کوي، يا د الله حمد او ثناء کوي چې خلک د هغه ستاينه وکړي، يا صدقه ورکوي چې خلک د هغه ستاينه وکړي، او دغه شرک هغه عمل لمنځه وړي چې په هغه کې ريا ترسره شوی وي، پرته له نورو عملونو څخه چې هغه يې خاص الله ته ترسره کړی وي. هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النملة السوداء على الصفاة السوداء في ظلمة الليل وكفارته أن يقول: اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك شيئاً وأنا أعلم، وأستغفرك من الذنب الذي لا أعلم» "په دې امت کې شرک داسې دی لکه د شپې په تياره کې د تور ميږي ګرځيدا په توره ډبره باندې، او کفاره يې دا ده چې ووايي: يا الله زه تا ته پناه وړم له هغه څه څخه چې تاسره څه شريک کړم په داسې حال کې چې زه پوهيږم، او زه له تا څخه د هغه ګناه بخښنه غواړم چې زه نه پوهيږم[."1.۲".]

د کفر ډولونه:

لومړی ډول: لوی کفر:

دا په دوزخ کې د تل پاتې کيدو لامل دی، او په پنځه ډوله دی:

---

[1] احمد په خپل مسند نمبر (۶۰۷۲) او (۲۴۹/۱۰) او ترمذي نمبر (۱۵۳۵) کې دا خبره کړې ده او ويلي يې دي: حسن حديث دي (۴/ ۱۱۰)

۱- د تکذیب کفر:

دا هغه عقیده ده چې پیغمبران درواغ ګڼي. او دا په کافرانو کې لږ دی؛ ځکه چې الله تعالی د خپلو پیغمبرانو ملاتړ په ښکاره دلیلونو سره کړی، بلکې د هغو منکرانو او درواغ ویونکو حالت داسې دی لکه څنګه چې الله بیان کړی دی :

﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ [النمل: 14]

(او دوی له دغو (معجزو) نه انکار وکړ، د ظلم او سرکشۍ په وجه، حال دا چې د دوی نفسونو په دغو یقین کړی و). [النمل: 14].

۲ -د انکار او تکبر کفر:

دا د ابلیس د کفر په څېر دی، ځکه چې هغه د الله له امر څخه انکار نه و کړی، بلکې په غرور او تکبر سره یې ځواب ورکړ، الله تعالی فرمايي :

﴿وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ ٱسۡجُدُواْ لِأٓدَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبۡلِيسَ أَبَىٰ وَٱسۡتَكۡبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ٣٤﴾ [البقرة: 34]

(او کله چه مونږ ملایکو ته وویل: ادم ته سجده وکړئ، نو هغوی سجده وکړه خو ابلیس نه، هغه انکار وکړ او تکبر يې وکړ، او هغه و له کافرانو نه). [البقرة: 34].

۳- د مخ ګرځولو کفر :

پدې توګه چې د حق له پیروۍ څخه خپل غوږ او زړه بلې خوا ته واړوي، نه هغه ته توجه وکړي او نه ورته پام وکړي. الله تعالی فرمایلي دي :

﴿وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعۡرَضَ عَنۡهَآۚ إِنَّا مِنَ ٱلۡمُجۡرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ٢٢﴾ [السجدة: 22]

(او څوك دی لوی ظالم له هغه چا نه چې هغه ته د خپل رب په ایتونو سره پند ورکړی شي، بیا هغه له دغو (ایتونو) نه مخ وګرځوي، بېشکه مونږ له مجرمانو نه انتقام اخیستونکي یو) [السجدة: 22].

هر چې جزوي مخ ګرځول دي؛ دا کفر ندی بلکې فسق دی، لکه څوک چې د دین د ځینو واجباتو له زده کړې څخه مخ وګرځوي؛ د روژې او حج او داسې نورو احکامو څخه.

۴- د شک کفر:

دا پر حق باندې تردد او زړه نا زړه اوسیدل دي، بلکې په حق باندې شک کوي، لکه څنګه چې د هغه تعالی په دې وینا کې راغلي دي :

﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ أَبَدٗا ٣٥ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةٗ وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيۡرٗا مِّنۡهَا مُنقَلَبٗا ٣٦﴾ [الكهف: 35-36]

(او دی خپل باغ ته داخل شو، په داسې حال کې چې پر خپل ځان ظلم کوونکی و، وېې ویل: زه ګمان نه کوم چې دا (باغ) به کله هم هلاك (او خراب) شي. او زه ګمان نه کوم چې قیامت قایمېدونکی دی او قسم دی که (بالفرض) زه خپل رب ته بوتلی شوم، نو خامخا هرومرو به زه له دې (باغ) نه غوره د بېرته ورتلو ځای ومومم). [الكهف: 35-36].

۵- د نفاق کفر:

دا هغه دی چې په ژبه ایمان ښکاره کوي او په زړه کې د هغه تکذیب پټوي، الله تعالی فرمايي :

﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ۝٨﴾ [البقرة: 8]

(په خلقو کې ځينې هغه څوك دي چې وايي: مونږ پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان راوړی دی، حال دا چې دوی له سَره مومنان نه دي) [البقرة: 8].

دا د لوی کفر ډولونه دي چې انسان له دين څخه خارجوي.

دوهم ډول: کوچنی کفر:

دا ډول په دوزخ کې د تل پاتې کیدو لامل نه ګرځي، دا هغه څه دي چې په قرآن او سنتو کې ورته کفر ویل شوي چې په الف او لام باندې معرف شوی نه وي، بلکې په نکرې ډول ذکر شوی وي، پدې اړه ډیر مثالونه شتون لري، له هغې جملې څخه: د ابوهريره رضي الله عنه حديث دی چې فرمايي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: «اثنتان في الناس هما بهم كفر: الطعن في النسب، والنياحة على الميت» "په خلکو کې دوه شيان مروج دي چې کفر ګڼل کيږي: د نسب سپکاوی او په مړو ژړل ."[۳]

ب- پر ملائکو ایمان لرل:

او دا غيبي نړۍ ده، الله تعالی هغوی له رڼا څخه پيدا کړي دي، او هغوی د الله تعالی عبادت کوونکي دي، او هغوی لره د ربوبيت او الوهيت له ځانګړتياو څخه هيڅ څه نشته، دوی د هغه څخه سرغړونه نه کوي چې الله ورته امر کړی وي. او هغه کړنې ترسره کوي چې امر ورته کړی شوی دی، هغوی يو لوی شمير دی چې يوازې الله تعالی هغوی شميرلی شي.

په ملائکو باندې ایمان لرل څلورو شيانو ته شامليږي:

۱ -د هغوی په وجود ایمان لرل.

۲ -په هغو نومونو باندې ایمان لرل چې موږ ته ښوول شوي دي، لکه: جبرائيل، اسرافيل، ميکائيل او نور. او د هغو ملايکو چې موږ ته يې نومونه ندې ښوول شوي، په عمومي توګه په هغو باندې ایمان لرو. ۳- د هغوی کوم

صفات چې موږ ته ښوول شوي ایمان پرې لرو، لکه څنګه چې په قرآن او سنتو کې راغلي دي، لکه د جبریل صفت، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چې هغه؛ هغه په داسې شکل کې ولید چې الله تعالی پیدا کړی و، شپږ سوه وزرونه یې درلودل او افق یې پوښلی و.

۴ -د هغوی کوم عملونه چې موږ ته ښوول شوي ایمان پرې لرو: لکه د الله سبحانه وتعالی تسبیح بیانول، شپه او ورځ پرته له ستړیا او سستۍ څخه د هغه عبادت کول.

او لکه: جبرائیل د وحی مسوول.

او اسرافیل: د شپېلي (صور) د پو کولو مسوول.

او ملک الموت: د مرګ په رارسیدو سره د روحونو اخیستلو مسوول.

مالک: د اور ساتونکی. رضوان: د جنت ساتونکی، او داسې نور.

ج- په کتابونو باندې ایمان لرل:

له کتابونو څخه څه مراد: هغه آسماني کتابونه دي چې الله تعالی په خپلو رسولانو نازل کړي دي. د بشریت لپاره هدایت او د هغوی لپاره رحمت دي، ترڅو هغوی د دواړو جهانونو خوښیو ته ورسیږي.

په کتابونو باندې ایمان لرل څلورو شیانو ته شاملیږي:

۱ -په دې ایمان لرل چې واقعا هغه د الله له لوري نازلې شوي دي.

۲ -په هغه نومونو ایمان لرل چې موږ ته لدې څخه ښوول شوي دي: لکه قرآن چې پر محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی دی، او تورات چې پر موسی علیه السلام نازل شوی دی، او انجیل چې پر عیسی علیه السلام نازل شوی دی، او زبور چې داود علیه السلام ته ورکړ شوی و.

او هغه کتابونه چې موږ ته یې نومونه ندي ښوول شوي، په عمومي توګه په هغو باندې ایمان لرو.

۳ -د هغو د خبرو تصدیق کول؛ لکه د قرآن خبرې، او د هغو مخکنیو کتابونو خبرې چې تحریف شوي نه وي.

۴ -په هغو احکامو عمل کول چې منسوخ شوي نه وي، او د هغو احکامو منل او قبلول، که د هغو په حکمت پوهیږو او یا نه پوهیږو. او ټول پخواني کتابونه د قرآن عظیم الشان په ذریعه منسوخ شوي دي. د پخوانیو کتابونو په هیڅ حکم باندې عمل کول جواز نلري پرته له هغه څه چې صحت ولري، او د قرآن کریم لخوا منظور شوی وي.

د- پر رسولانو ایمان لرل:

پیغمبران د پیغمبر جمع ده او دا: هغه بشر دی چې پر هغه باندې شریعت نازل شوی او د هغه د رسولو امر ورته شوی وی. لومړنی یې نوح علیه السلام دی او وروستنی یې محمد صلی الله علیه وسلم دی. او هغوی پیدا کړل شوي انسانان دي، هغوی د ربوبیت او الوهیت هیڅ ځانګړنې نلري.

په کتابونو باندې ایمان لرل لاندې شیانو ته شاملیږي:

۱ -پر دي ایمان لرل چې د هغوی پیغام حق او د الله لخوا دی، او څوک چې له هغوی څخه د یو پر رسالت کفر وکړي هغه په ټولو باندې کفر کړی دی.

۲ -پر هغو ایمان چې موږ ته یې نوم ښوول شوی دی، لکه: محمد، ابراهیم، موسی، عیسی او نوح علیهم السلام. او دوی د اولو العزم رسولانو څخه دي.

او هغه چې موږ ته یې نومونه ندي ښوول شوي، په عمومي توګه په هغو باندې ایمان لرو. الله تعالی فرمايي :

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ﴾ [غافر: 78]

(او یقینًا یقینًا موږ له تا نه مخکې ډېر رسولان رالیږلي وو، په دوی کې ځیني هغه دي چې موږ تا ته بیان کړي دي او په دوی کې ځیني هغه دي چې موږ تا ته نه دي بیان کړي). [غافر: 78].

-3د هغه څه تصدیق کول چې له دوی څخه په مستند ډول - د هغوی علیهم السلام – له احوال څخه خبر ورکول شوی وي.

-4د هغو کسانو په شریعت باندې عمل کول چې له هغوی څخه موږ ته رالیږل شوي دي، او هغه د هغوی وروستی محمد صلی الله علیه وسلم دی.

هـ- د آخرت په ورځ ایمان لرل:

او هغه د قیامت ورځ ده چې خلک به د حساب او بدلې لپاره راپورته کیږي. پدې نوم ځکه نومول شوې ده چې له هغې وروسته به بله ورځ نه وي، کله چې جنتیان خپلو کورونو او دوزخیان په خپلو کورونو کې ځای پر ځای شي.

د آخرت په ورځ ایمان دریو شیانو ته شاملیږي:

الف- پس له مرګه ژوندي کیدلو باندې ایمان لرل:

هغه د مړو بیرته را ژوندي کیدل دي کله چې دویمه شپېلۍ کې پوکې وکړی شي، بیا به خلک د رب العالمین په وړاندې ودریږي، لوڅې پښې به وي، او په ځان کې به یې جامې نه وي، ختنه او سنت شوي به نه وي. الله تعالی فرمایي :

﴿يَوۡمَ نَطۡوِي ٱلسَّمَآءَ كَطَيِّ ٱلسِّجِلِّ لِلۡكُتُبِۚ كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ١٠٤﴾ [الأنبياء: 104]

(لکه څنګه چې مونږ د اول تخلیق ابتدا کړې ده، مونږ د هغه بیا اعاده کوو، دا زمونږ په ذمه وعده ده، بېشکه مونږ (دا کار) کوونکي یو)

ب- په حساب او بدلې ایمان لرل:

چیرته چې بنده سره د هغه د عمل محاسبه کیږي، او د هغه بدله ورکول کیږي، الله تعالی فرمایي :

﴿إِنَّ إِلَيۡنَآ إِيَابَهُمۡ٢٥ ثُمَّ إِنَّ عَلَيۡنَا حِسَابَهُم٢٦﴾ [الغاشية: 25-26]

(بېشکه خاص مونږ ته د دوی بېرته راتګ دی. بیا یقینًا د دوی حساب زمونږ په غاړه دی) [الغاشية: 25-26].

ج- په جنت او دوزخ ایمان لرل:

او دا د مخلوق ابدي ځای دی: جنت د نعمتونو کور دی چې الله تعالی د پرهیزګارانو او د هغه چا لپاره چمتو کړی چې د الله او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم اطاعت یې کړی وي، په هغې کې هغه څه دي چې نه سترګو لیدلي، نه غوږونو اوریدلي، او نه د انسان په زړه کې د هغې تصور شوی دی. او اور چې دی؛ هغه د عذاب کور دی، کوم چې الله تعالی د کافرانو لپاره چمتو کړی، کوم چې له الله څخه منکر وي او د هغه د رسولانو نافرماني یې کړې وي. په هغې کې به د عذاب ډیر ډولونه وي، کوم چې د هیچا په ذهن کې نه راځي.

و- د خیر او شر په تقدیر باندې ایمان لرل:

او له تقدیر څخه مراد: د الله تعالی تقدیر او اندازه لګول د هغو شیانو چې په راتلونکي کې به پیښیږي د هغه څه مطابق چې هغه دمخه پوهیده او د هغه حکمت تقاضا کوله.

په تقدیر باندې ایمان څلور شیان له ځانه سره لري:

۱ -پوهه: او هغه د الله تعالی په پوهې باندې ایمان لرل دي، چې هغه په دې پوهېده چې څه شویدي او څه به کیږي او څنګه به کیږي، په بشپړ ډول او تفصیل سره له ازله تر ابده پورې. او هغه سبحانه و تعالی په هر څه پوهیږي پر هغه څه چې ندي شوي که چیرته شوي وای نو هغه به څنګه وی؟ لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ﴾ [الأنعام: 28]

(او که چېرې دوی (دنیا ته) واپس کړی شي (، نو) دوی به هغه شي ته خامخا بیا وروګرځي، له څه نه چې دوی منع کړی شوي وو) [الأنعام: 28] .

2- لیکنه: دا چې الله تعالی د قیامت تر ورځې پورې د هر څه اندازه لیکلې ده، لکه څنګه چې الله تعالی فرمایلي دي :

﴿أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ٧٠﴾ [الحج: 70]

(آیا ته نه يې پوه شوی چې بېشکه الله پوهېږي په هر هغه څه چې په اسمان او ځمکه کې دي، بېشکه دغه په يو کتاب کې دي، بېشکه دغه الله ته ډېر اسان دي) [الحج: 70] .

3- اراده: داسې عقیده لرل چې په کائناتو کې هیڅ شی نه پېښیږي پرته لدې چې الله تعالی يې وغواړي. الله تعالی فرمايلي دي :

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ [القصص: 68]

(او ستا رب پیدا کوي هغه څه چې وېې غواړي او هغه انتخاب کوي) [القصص: 68] .

د انسان اراده د الله له ارادې څخه انحراف نه کوي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي :

﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ٢٩﴾ [التكوير: 29]

(او تاسو د (سمې لارې) اراده نشئ کولی مګر دا چې الله رب العلمين يې اراده وکړي) [التكوير: 29] .

4- خلقت: داسې ایمان لرل چې الله تعالی مخلوق او د هغوی خير او شر عملونه او کړنې پیدا کړي دي. الله تعالی فرمايي :

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ٦٢﴾ [الزمر: 62]

(الله د هر شي پیدا کوونکی دی او هغه په هر شي باندې نګران دی) [الزمر: 62].

دريم مطلب: احسان –نيکي-

احسان: يو رکن دی؛ هغه دا چې د الله عبادت داسې وکړې لکه ته چې هغه وينې، او که ته هغه نه ويني، هغه تا ويني.

يعنې: انسان د الله تعالی په عبادت کولو کې داسې څه وکړي لکه د الله په حضور کې چې ولاړ وي، او دا کار د هغه سبحانه و تعالی په وړاندې بشپړې ويرې او توبې ته اړتيا لري. او همدارنګه د رسول الله صلی الله عليه وسلم له سنتو سره سم عبادت کولو ته اړتيا لري.

د احسان دوه درجې دي، او په احسان کې احسان کوونکي دوه مختلفې درجې لري:

لومړۍ درجه: او دا لوړه درجه ده، د مشاهدې درجه، هغه داسې چې کله بنده کوم کار ترسره کوي ګواکې هغه به خپل زړه کې الله عزوجل وينې، نو زړه يې د ايمان سره روښانه کيږي، تر هغه چې غيبي شيان ورته د ښکارو په څير شي. دويمه درجه: د اخلاص او مراقبت درجه، هغه دا چې بنده په خپل عمل کې داسې فکر وکړي چې ما ګوري او زما په کړنې باندې باخبر دی، نو کله چې دا تفکر رامنځته شي دغه کس الله تعالی ته مخلص دی.

څلورم مطلب: د اهل سنت والجماعت د اصولو لنډه پيژندنه

لومړی: د هغه څه متابعت چې په کتاب او سنت کې راغلي دي، په ظاهري او باطني لحاظ سره، او د الله تعالی او د هغه د رسول الله صلی الله عليه وسلم په وينا باندې د هيچ چا خبرې ته ترجيح نه ورکوي .

دويم: د رسول الله صلی الله عليه وسلم د اصحابو په اړه د خپلو د زړونو او ژبو ساتنه، او پدې نظر دي چې له رسول الله صلی الله عليه وسلم نه وروسته خليفه: ابوبکر، بيا عمر، بيا عثمان، بيا علي رضی الله عنهم اجمعين دي.

دريم: د رسول الله صلی الله عليه وسلم له کورنۍ سره مينه او همپالنه، او د هغه صلی الله عليه وسلم کورنۍ: په خاصه توګه نېکان په دوی کې.

څلورم: د امامانو او حاکمانو پر ضد قیام نه کول، که څه هم ظالمان هم وي، او هغوی ته د اصلاح او سلامتیا دعا وکړای شي، او هغوی ته ښېرا و نه شي، او د هغوی اطاعت د الله د اطاعت څخه دی، او فرض دی، تر هغه چې دوی په ګناه امر نه وي کړی. او که هغوی د ګناه امر وکړي؛ نو په دې کې یې بیا اطاعت نشي کېدلی، او د هغوی اطاعت یوازې په ښو کارونو کې ترسره کیږي.

پنځم: د اولیاوو د کراماتو تصدیق کول: او دا: هغه څه دي چې الله تعالی د دوی په ذریعه خارق العاده کارونه ترسره کوي.

شپږم: د اهل قبلې کسان په مطلقو نافرمانیو او لویو ګناهونو باندې نه کافرانوي، لکه څنګه چې خوارج یې ترسره کوي، بلکې ایماني ورورولي له ګناهونو سربېره هم پاتې کیږي. او وایي چې: هغه په خپل ایمان کی مؤمن دی، او د خپلې کبیره ګناه په وجه فاسق دی.

دویم څپرکی:

هغه څه چې د عباداتو سره تړاو لري

لومړی مطلب: پاکوالی

پاکوالی په لغت کې: نظافت او پاکي له حسي او معنوي پلیتیو څخه.

په اصطلاح کې: د بې اودسۍ لمنځه وړل او د ناپاکۍ لرې کول پاکوالی د لمانځه کیلي ده، نو له همدې کبله د پاکوالي زده کړه د دیني چارو له سترو کارونو څخه ده چې هر مسلمان یې باید زده کړي او ورته پاملرنه وکړي.

لومړی: د اوبو ډولونه:

-1پاکې (اوبه)؛ هغې سره پاکوالی کیږي، که هغه په خپل خلقت سره پاتې شوي وي؛ لکه د باران، سیندونو او سمندرونو اوبه، او یا ځانګړې پاکوونکي ماده ورسره مخلوط شوې وي چې په اوبو باندې غالبه نه وي او نه یې د اوبو نوم ورڅخه اخیستلی وي. ۲- ناپاکې (اوبه)؛ د هغې استعمال جواز نلري، بې اودسي لمنځه نه وړي، او نجاست نه لرې کوي او دا هغه (اوبه دي) چې د ناپاکۍ له امله یې رنګ، بوی یا خوند بدل شوی نه وي.

دویم: نجاست:

نجاست: دا مخصوص کثافت او پلیتي ده، ددې جنس د لمانځه مانع ګرځي؛ لکه تشې میتیازې، غټې میتیازې، وینه او داسې نور، او هغه په بدن، ځای او جامو کې وي. اصل په څیزونو کې: اباحت او پاکوالی دی. څوک چې د یو معین شي د نجاست ادعا کوي هغه باید دلیل راوړي. او دا څیزونه نجس ندي لکه: بلغم، د انسان خوله، او د خره خوله، بلکې د اڅیزونه پاک دي، که څه هم ګنده دي. او هر نجس څیز پلیت دی خو هر پلیت شی نجس نه دی.

او نجاست درې درجې دی:

لومړی: لوی نجاست:

لکه: د هغه څه نجاست چې سپي څټلی وي. او د هغه د پاکولو طریقه: د هغه اوه ځله مینځل دي، پداسې شکل چې لومړی په خاورو سره ومینځل شي.

دویم: خفیف (سپک) نجاست:

لکه: د تي رودونکي ماشوم میتیازې کله چې جامو ته ورسیږي او داسې نور. د پاکولو طریقه یې دا ده چې: تر هغه وخته پورې پرې اوبه وپاشل شي تر څو په اوبو کې پټ شي، ګرولو او ځبېښلو ته اړتیا نه لري.

دریم: متوسط نجاست:

لکه: د انسان ادرار او غتې میتیازې، او اکثره نجاستونه چې کله په ځمکه، کالبو او نورو باندې پرېوځي. د پاکولو طریقه یې: که د نجاست کومه برخه وي د هغه لرې کول، او په اوبو یا نورو عصري وسایلو سره د هغه ځای پاکول.

او د نجاست دلیل یې دا دی:

۱ -د انسان تشې او غټې میتیازې.

۲ -مذي[2] او ودي .

۳ -د هغه (حیوان) خوشایي چې غوښه یې نه خوړل کیږي.

۴ -د حیض او نفاس وینه.

۵ -د سپي لیاړې.

۶ -مرداره، او له مردارې څخه لاندې شیان مستثنا دي:

الف- انسان چې کله مړ شي.

ب- مړه کبان او ملخان.

ج- هغه مړ شی چې وینه یې نه بهیږي؛ لکه مچان، میږیان، مچۍ او داسې نور.

د- د مردارې هډوکي لکه: ښکر، نوکان، ویښتان او ښکې.

د نجاست د پاکولو طریقه:

---

[2] الف (مذي): نرۍ او بې رنګه اوبه دی چې د مستۍ کولو، جماع رایادولو، او یا د جماع ارادې کولو او یا کتلو او یا نورو شیانو په ذریعه د ښاڅکو په بڼه راوځي او کله کله یې راوتل هم نه حس کیږي. ودي: هغه ټینګې او سپینې اوبه دي چې د تشو میتیازو کولو او یا درانه شي د پورته کولو په وخت کې راوځي.

۱ -په اوبو سره، او دا د نجاست د پاکولو اساس دی، نو بل څه ته ترې اوړیدل نه کیږي.

۲ -هغه څه چې په شریعت کې د نجس او نجس کوونکي ځیزونو د پاکوالي په اړه راغلي دي:

الف- د مړ شوي پوستکي د مخصوصو موادو په ذریعه پاکیږي.

ب- د لوښي پاکول که چیرې سپي څټلی وي؛ اووه ځلې باید ومینځل شي، لومړی په خاورو سره.

ج- د جامو پاکول کله چې د حیض وینه ورته ورسیږي؛ په مږلو، بیا لندولو او بیا زبیښلو سره او که لدې وروسته پرې د وینې کوم اثر پاتې وي باک نه لري.

د- د ښځې د جامو د لاندنۍ برخې پاکول؛ د ځمکې او یا پاکې خاورې په ذریعه.

هـ- د تي رودونکي ماشوم د تشو میتیازو څخه د جامو پاکول د اوبو په پاشلو سره کیږي ؛ او که ماشوم نجلۍ وي نو بیا وینځل کیږي.

و- د مذي څخه د جامو پاکول؛ په هماغه ځای باندې د اوبو پاشل.

ز- د بوټانو او څپلیو پاکول؛ پر پاکې ځمکې باندې د هغې موښل.

ح- له نجاست څخه د ځمکې پاکول؛ په هغه ځای باندې د اوبو ډک سطل اچول، یا پریښودل شي ترڅو د لمر یا باد په ذریغه وچه شي، کله چې د نجاست نښه له منځه ولاړه شي، نو ځمکه پاکیږي.

دریم: هغه څه چې په بې اودس کس باندې حرام دي:

هغه څیزونه چې د وړې بې اودسي لرونکي او یا لویې بې اودسۍ لرونکي باندې حرامیږي:

۱ -فرضي او نفلي لمونځ: له هغه وجې چې له ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: «لا يقبل الله صلاة بغير طهور» "الله تعالی له پاکوالي پرته لمونځ نه قبلوي[."۵.]

۲ -د قرآن کریم لمس کول، کوم چې په هغه لیک کې راغلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم عمرو بن حزم رضي الله عنه ته لیکلی و، هغه وفرمایل: «لا يمس القرآن إلا طاهر» "قرآن به نه لمس کوي مګر پاک کس[."۶.]

۳ -د کعبې طواف، د هغه صلى الله عليه وسلم په دې وینا سره : «الطواف بالبيت صلاة، إلا أن الله أباح فيه الكلام» "د کور (کعبې) طواف کول لمونځ دی، مګر دا چې الله په دې کې د خبرو اجازه ورکړې ده". [۷] . رسول الله صلى الله عليه وسلم د طواف لپاره اودس هم کړی دی، او له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه په صحیح حدیث کې راغلي دي چې هغه یوه حیض لرونکې ښځه د کور (کعبې) له طواف څخه منعه کړې وه تر څو چې هغه پاکه شي.

د هغه چا لپاره چې په ځانګړې توګه لوی نجاست ولري دغه څیزونه هغه باندې حرام دي:

۱ -د قرآن تلاوت د علي رضی الله عنه د دې حدیث له مخې: (لا يحجبه -يعني النبي ﷺ- عن القرآن شيء، ليس الجنابة) (هیڅ شی هغه نه منع کوي – یعنی رسول الله صلى الله عليه وسلم – د قرآن له تلاوت څخه، مګر جنابت)[۸.]

۲ -پرته له اودسه په جوماتونو کې پاتې کېدل. الله تعالی فرمايي :

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغۡتَسِلُواْ ....﴾ [النساء: 43]

(ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی! تاسو د نشې په حالت کې لمانځه ته مه نژدې کېږئ، تر هغه پورې چې تاسو پوه شئ په هغه څه چې تاسو یې وایئ او نه د جنابت په حالت کې، مګر دا چې لاروي یئ، تر دې چې تاسو غسل وکړئ) [النساء: 43].

نو کوم کس باندې چې لويه بې اودسي وي او اودس وکړي، د هغه لپاره په جومات کې پاتې کېدل جواز لري، او د هغه چا لپاره هم روا دي چې لويه بې اودسي ولري چې له جومات څخه تېر شي، پرته له دې چې په کې کښني.

څلورم: د قضای حاجت آداب:

د قضای حاجت په وخت کې مستحب دي:

۱ -له خلکو څخه لرې اوسېدل او ځان پټ ساتل.

۲ -د ننوتلو پر مهال د مسنون ذکر ویل، او هغه دا دی: «اللهم إني أعوذ بك من الخبث والخبائث». «اې الله زه تاته د شیطانانو او پلیتو له شر څخه پناه دروړم[.۹.]

او د قضای حاجت په وخت کې دغه څیزونه واجب دي:

۱ -له تشو میتیازو څخه پاکي.

۲ -د عورت پټول.

د قضای حاجت په وخت کې دغه کارونه جواز نلري:

۱ -قبلې ته مخ یا شا اړول.

۲ -د خلکو په لارو او عامه ځایونو کې قضای حاجت کول.

۳ -په ولاړو اوبو کې میتیازې کول.

د قضای حاجت په وخت کې دغه څیزونه مکروه دي:

۱ -د قضای حاجت په وخت کې په ښي لاس د تناسلي آلې لمسول.

۲ -په ښي لاس سره استنجا کول او اودس وچول.

۳ -خبرې کول مکروه دي، په ځانګړې توګه د حاجت په وخت کې د الله تعالی ذکر او یادول.

پنځم: د استنجا او اودس ماتي احکام:

استنجا: د اوبو په ذریعه له دوو لارو د راوتلو څیزونو د اثر لرې کول.

او استجمار: له اوبو پرته له دوو لارو د بهر راوتونکو څیزونو د اثر لرې کول؛ لکه تیږې او کاغذي دسمال.

د اودس ماتي د څیزونو شرطونه:

۱ -باید (کارول) یې مباح وي.

۲ -چې باید پاک وي.

۳ -باید پاکوونکی وي.

۴ -باید هډوکي یا خوشایي نه وي.

۵ -هغه باید د احترام وړ څیز نه وي؛ لکه هغه کاغذونه چې د الله تعالی نوم پکې وي.

په استجمار په دوو شرطونو سره بسنه کیږي:

۱ -بهر شوی څیز باید د معمول ځای څخه تجاوز ونکړي.

۲ -اودس ماتی باید په دریو یا ډیرو پاکو تیږو ترسره شي.

شپږم: د اودس احکام:

اودس د دریو عبادتونو لپاره اړین دی:

۱ -لمونځ؛ فرض وي که نفل وي.

۲ -قرآن راخېستل.

۳ -طواف.

د اودس شرطونه:

۱ -اسلام.

۲ -عقل.

۳ -تمییز.

۴ -نیت: چې ځای یې زړه، دی او ویل یې بدعت دی. او څوک چې غواړي اودس وکړي نو نیت یې کړی. لیکن د اودس د اندامونو مینځل د یخنۍ یا پاکوالي په نیت؛ اودس نه دی.

۵ -د حکم استصحاب یا ملتیا: تر هغه وخته دې یې د ماتولو نیت نه کوي تر څو یې چې طهارت بشپړ شوی نه وي.

۶ -د اودس د واجبوونکي قطع کیدل (لرې کېدل)، له هغو څخه مستثنا دي: څوک چې سلس البول، او یا مستحاضه وي.

۷ -له هغه څخه مخکې استنجا یا استجمار د هغه چا لپاره چې تشې میتیازې او غټې میتیازې ورڅخه خارج شي.

۸ -د اوبو پاکوالی او اباحت یې.

۹ -د هغه څه لرې کول چې پوستکي ته د اوبو رسولو مخه نیسي.

۱۰ -د لمانځه وخت داخلېدل د هغه چا لپاره چې دایمي بې اودسي ولري.

د اودس فرضونه:

۱ -د مخ مینځل، په شمول د: مضمضې (خولې ته اوبه اچول) او استنشاق (پوزې ته اوبه اچول).

۲ -د لاسونو مینځل سره له څنګلو.

۳ -د غوږونو په ګډون د ټول سر مسح کول.

۴ -د پښو مینځل سره له بښنګرو.

۵ -د اودس د اندامونو ترتیب.

۶ -موالات (پرلپسې والی): د غړو تر منځ اوږده فاصله باید نه وي.

د اودس طریقه:

۱ -تسمیه: بسم الله ویل.

۲ -د لاسونو مینځل درې ځله.

۳ -درې ځلې د مخ مینځل، په شمول د: مضمضې (خولې ته اوبه اچول) او استنشاق (پوزې ته اوبه اچول).

۴ -تر څنګلو پورې د لاسونو مینځل درې ځلې، له ښي لاس څخه یې پیلوي او بیا چپ لاس مینځي.

۵ -د غوږونو په شمول د سر مسح کول.

۶ -د پښو مینځل له ښنګرو سره، درې وارې، له ښۍ پښې څخه یې پیلوي او بیا چپه پښه مینځي.

د اودس ماتونکي:

۱ -هغه څه چې له دوو لارو څخه راوځي لکه: تشې میتیازې باد او غټې میتیازې.

۲ -له بدن څخه په ډیره پیمانه ناپاک څیز راوتل.

۳ -د خوب یا بل څه په ذریعه د عقل زوال کیدل.

۴ -لاس سره د شرمګاه لمس کول - مخکنۍ یا وروستنۍ - پرته له پردې څخه.

۵ -د اوښ غوښه خوړل.

۶ -له اسلام څخه وتل - الله دې موږ او مسلمانان له دې څخه وساتي–

اووم: په ماسیو او جرابو د مسحې کولو احکام:

۱ -ماسۍ: هغه څه چې د چرم او داسې نورو څیزونو څخه جوړیږي او په پښو کیږي.

۲ -جورابې: هغه څه چې د وړۍ او پنبې څخه وي او په پښو کې اغوستل کیږي.

پرې د مسحې کولو شرطونه:

۱ -له پوره پاکوالي وروسته دې واغوستل شي.

۲ -چې دواړه پښې تر ښنګرو پورې وپوښي.

۳ -چې دواړه پاکې وي.

۴ -مسح باید د ټاکل شوي مودې لپاره وي.

۵ -مسح کول باید د اودس په وخت کې وي نه د غسل په وخت کې.

۶ -دا چې ماسۍ او داسې نور څیز مباح وي، او که غصب شوی یا ورېښم وي د نارینه و لپاره نو هغې باندې مسح کول روا ندي، ځکه چې په حرامو شیانو باندې رخصت جواز نلري.

د مسحې موده:

د مقیم لپاره: یوه ورځ او یوه شپه، او د مسافر لپاره: درې ورځې او شپې.

د مسحې طریقه:

لاس باید په اوبو سره لوند شي، او د جرابې یا ماسیو پورتنۍ برخه د پښو د ګوتو څخه تر ساق پورې یو ځل مسحه شي.

د مسحې باطلوونکی:

١ -د مسحې د مودې پای ته رسېدل.

٢ -د یوې یا دواړو جرابو ایستل.

٣ -د غسل بې اودسی پېښیدل.

په ماسیو باندې د مسحې کولو حکم:

دا یو رخصت دی، او دا کار ترسره کول د ماسیو د ویستلو او بیا د پښو مینځلو څخه غوره دی؛ د الله تعالی رخصت اخیستل، او د رسول الله صلی الله علیه وسلم پیروي کول، او د بدعت مخالفت ګڼل کیږي.

په پټیو، بنداژونو او پلسترونو مسح کول:

سپلنټونه (پټۍ او بنداژ): کوم چې پر ماتو شوو ځایونو تړل کیږي؛ د پلستر یا سیخونو او داسې نورو په څیر.

او بنداژونه: کوم چې پر زخم، پرې شوي، یا سوځیدلي ځای باندې تړل کیږي؛ ټوکر او داسې نور.

او پلسترونه: کوم چې د درملنې لپاره په زخمونو یا پندونو (دانو) باندې نښلول کیږي.

هغو باندې د مسح کولو حکم:

جواز لري: ترڅو چې ورته اړتیا وي، په دې شرط چې د ضرورت له ځای څخه تجاوز ونکړي.

او جواز نلري: کله چې هغو ته اړتیا نه وي، او د هغو په وېستلو کې ستونزه او ضرر نه وي.

هغو باندې د مسحې طریقه:

د هغې شاوخوا باید و مینځل شي، او له ټولو خواو څخه وباندې مسح وشي، او د اودس له ځای څخه پرته نور ځایونه نه مسح کیږي.

اتم: د تیمم احکام:

تیمم: په خاصه طریقه د پاکوالي په نیت په خاورو سره د مخ او لاسونو مسح کول.

حکم یې:

د اودس او غسل پر ځای تیمم کول جواز لري کله چې اوبه نه وي، او یا یې استعمالول ستونزمن وي.

د مشروعیت حکمت یې:

تیمم د محمد صلی الله علیه وسلم د امت له ځانګړنو څخه دی. او په تیرو امتونو کې دا معموله نه وه، دا د الله له خوا دې امت ته د پراخۍ له وجې څخه ده، او د هغه له خوا احسان دی پر دې امت باندې.

هغه حالتونه چې تیمم په کې جواز لري:

-کله چې اوبه نه وي، که په کور کې اوبه نه وي او یا په سفر کې، اوبه وغواړي خو و نه موندل شي.

۲ -که له ځان سره اوبه ولري چې د ښناک او پخلي لپاره ورته اړتیا وي، نو که له هغه څخه د ځان پاکولو لپاره ګټه واخلي، د هغه ضرورت ته زیان رسوي، لکه د خپل ځان، یا د نورو انسانانو او حیواناتو له تندې ویره ورسره وي.

۳ -که چیرې د ناروغۍ یا په رغیدو کې د ځنډ له امله د اوبو په استعمال سره بدن ته د ضرر ویره وي.

۴ -که د یوې ناروغۍ له امله اوبه نه شي استعمالولی او د هغې له وجې حرکت نشي کولی، او د اودس ورکولو لپاره څوک و نه لري، او ویره ولري چې وخت به تیر شي.

۵ -که د یخنۍ له وجې د اوبو د استعمال څخه ویره ولري، او د تودېدو لپاره څه پیدا نه کړي، تیمم دې وکړي او لمونځ دې وکړي.

د تیمم طریقه:

خپلو لاسونو سره دې خاوره ووهي په داسې حال کې چې ګوتې یې خلاصې وي، بیا دې د خپلو ګوتو په ورغوو سره خپل مخ مسح کړي، او د لاسونو مخ دې په خپلو لاسونو مسح کړي، او ټول مخ او لاسونه دې مسح کړي.

د تیمم باطلونکي:

۱ -د اوبو شتون که چیرته تیمم د هغې د نه شتون له امله ترسره شوی وي. او یا د هغې د استعمال توان پیدا شي کله چې تیمم د هغې د نه استعمالولو لامل ناتواني وي.

۲ -په هغه څه باطلیږي چې اودس پرې فاسدیږي، او یا پر هغه څه چې غسل پرې واجبیږي، لکه جنابت، حیض او نفاس.

د هغه کس حکم چې د اوبو د استعمال او تیمم کولو توان نلري:

که څوک اوبه یا خاوره و نلري او یا داسې حالت ته رسیدلی وي چې پوستکی یې د اوبو یا خاورو د لمس کولو توان ونلري، نو پدې حالت کې دې خپل وضعیت ته په کتو سره لمونځ وکړي، پرته له اودس او تیمم څخه، ځکه چې الله تعالی پر نفس د هغه له وسه ډیر ندی مکلف کړی. دا لمونځ دې نه تکراروي؛

ځکه چې څنګه ورته امر شوی و هغه ډول یې ترسره کړ د الله تعالی ددې قول مطابق :

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ﴾ [التغابن: 16]

(نو تاسو له الله نه ووېرېږئ څومره چې تاسو کولی شئ) [التغابن: 16]،

او د هغه ﷺ په قول چې فرمايي: «إذا أمرتكم بأمر فأتوا منه ما استطعتم» "کله چې زه تاسو ته د يو څه امر وکړم، څومره چې تاسو کولی شئ هغومره وکړئ." [۱۰.]

فايده: کله چې يو څوک د جنابت څخه تيمم وکړي او بيا اوبه ومومي، هغه بايد غسل وکړي.

نهم: د حيض او نفاس احکام:

لومړی: حيض:

دا طبيعي او عادي وينه ده چې په معلوم وخت کې د رحم له لاندې برخې څخه بهر راځي. او معمولا هره مياشت د شپږو يا اوو ورځو لپاره راځي، او دغه موده ممکن ډېره يا لږه شي. د ښځې مياشت اوږدېږي او لنډېږي څرنګه الله تعالی د هغې جوړښت ترکيب کړی وي.

د حايضې احکام:

۱ -حايضه ښځه د حيض په حالت کې لمونځ نه کوي او روژه نه نيسي، او له هغې نه صحيح کيږي.

۲ -حايضه ښځه کله چې له حيض څخه پاکه شوه پرته له لمانځه د روژې قضايي راوړي.

۳ -هغې لپاره د کعبې طواف جواز نلري. قرآن نه لولي. جومات کې نه کېني. د خاوند لپاره تر هغه وخته پورې په فرج کې له هغې سره جماع کول حرام دي تر څو چې حيض يې ودرېږي او غسل وکړي.

۴ -د حايضې ښځې خاوند ته روا ده چې له فرج پرته له هغې څخه خوند واخلي، لکه ښکلول، لمس کول او داسې نور.

۵ -د حیض په حالت کې د خاوند لپاره دا روا نه ده چې هغې ته طلاق ورکړي.

طهر او پاکوالی: هغه د وینې بندېدل دي، نو کله چې وینه ودرېږي نو هغه پاکه شوه او د حیض موده یې ختمه شوه، نو هغه باید غسل وکړي. بیا ټول هغه څیزونه چې د حیض له امله منع شوي و ترسره کولی شي.

او که له حیض وروسته یې نسواري یا زیړ رنګ ولید، نو هغې ته دې هیڅ پام نه کوي.

دویم: نفاس:

دا هغه وینه ده چې رحم یې د زیږون پر مهال او وروسته له زیږون څخه خارجوي، او دا هغه پاتې وینه ده چې د امیندوارۍ په جریان کې بنده وي.

او نفاس د حیض په څیر دی: په هغه څه کې چې جواز لري لکه خوند اخیستل، پرته له فرج څخه.

او هغه څه چې حرام دي: لکه په فرج کې جماع، د روژې نیول، لمونځ، طلاق، طواف، د قرآن تلاوت او په جومات کې پاتې کېدل منع دي، او د غسل کولو واجبیدل کله چې د هغې وینه بنده شي لکه د حائضې ښځې.

او هغه دې د روژې قضایي راوړي پرته له لمانځه څخه، نو د حایضې ښځې په څېر دې د لمونځ قضایي نه راوړي.

ډیره موده یې څلویښت ورځې دي، که د نفاسه ښځې څخه وینه د څلوېښتو ورځو څخه مخکې بنده شي، نو د نفاس دوره یې ختمه شوه، نو باید غسل وکړي، لمونځ وکړي او ټول هغه څه وکړي چې د نفاس له امله ترې منع شوې وه.

دویم مطلب: لمونځ

لومړی: د اذان او اقامت احکام:

اذان د پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) د هجرت په لومړي کال پیل شو، او د هغې د مشروعیت دلیل: دا وه چې کله د هغوی لپاره د وخت پیژندل ستونزمن شول، دوی مشوره وکړه چې د هغې لپاره علامه او نخښه وټاکي، نو عبدالله بن زید رضي الله عنه په خوب کې دا اذان ولید او وحی د هغې تایید وکړ. نو اذان: د لمانځه د وخت د داخلیدو خبرتیا ده. او اقامت: د لمانځه د قائمولو خبرتیا ده. اذان او اقامت کفایي فرض دی د نارینه و د جماعت لپاره د فرض کړ شوي لمونځونو لپاره. دا دواړه د اسلام له ظاهري شعائرو څخه دي، نو له دې امله معطل کول یې جواز نلري.

د اذان شرطونه:

-مؤذن باید نارینه وي.

۲ -اذان باید په ترتیب سره وي.

۳ -اذان باید پرله پسې ترسره شي.

۴ -اذان باید د وخت له داخلیدو وروسته وشي. د سهار او جمعې لومړی اذان لدې څخه مستثنا دي.

د اذان سنتونه:

۱ -چې خپلې ګوتې په غوږونو کې کیږدي.

۲ -په لومړي وخت کې اذان کول.

۳ -د حي الصلاة او حي على الفلاح پر مهال ښي او چپ لوري ته مخ ګرځول.

۴ -باید ښه غږ ولري.

۵ -د اذان په الفاظو کې باید معتدل اوسي، نه یې ډیر ژر ژر ووایي او نه دې ډیر اوږد کړي.

۶ -د اذان په هره جمله کې باید وقفه وکړي.

۷ -د اذان پر مهال قبلې ته مخ ګرځول.

۸ -اذان پنځلس جملې دی لکه څرنګه به چې بلال رضي الله عنه د رسول الله صلى الله علیه وسلم په حضور کې اذان ویل.

د اذان الفاظ:

(الله أكبر): الله لوی دی، څلور ځلې.

(أشهد أن لا إله إلا الله): زه شاهدي ورکوم چې له الله پرته بل معبود نشته، دوه ځلې.

(أشهد أن محمداً رسول الله): زه شاهدي ورکوم چې محمد د الله رسول دی، دوه ځلې.

(حي على الصلاة): لمانځه ته راشئ، دوه ځلې.

(حي على الفلاح): د کامیابۍ په لور راشئ، دوه ځلې.

بیا وایي: (الله أكبر): الله لوی دی، دوه ځلې.

بیا د (لا إله إلا الله)، له الله پرته بل معبود نشته، په یو ځل ویلو باندې(اذان)ختموي.

او د سهار په وخت کې د حي الفلاح څخه وروسته به (الصلاة خير من النوم) ورزياتوي ، يعنې لمونځ له خوبه غوره دی، دوه ځلې؛ ځکه چې دا هغه وخت دی چې ډيری خلک پدې وخت کې ويده وي.

او اقامت يوولس جملې دی، چې بايد په هغې کې حدر وشي، يعنې په سرعت سره وويل شي؛ ځکه چې دا حاضرو کسانو ته خبر ورکول دي، او استرسال يا اوږدولو ته يې اړتيا نشته.

صيغه يې په لاندې ډول ده:

(الله أكبر): الله لوی دی، دوه ځلې.

(أشهد أن لا إله إلا الله): زه شاهدي ورکوم چې له الله پرته بل معبود نشته، يو ځل.

(أشهد أن محمداً رسول الله): زه شاهدي ورکوم چې محمد د الله رسول دی، يو ځل.

(حي على الصلاة): د لمونځ په لور راشئ، يو ځل.

(حي على الفلاح): د کاميابۍ په لور راشئ، يو ځل.

(قد قامت الصلاة): لمونځ قايم شو، دوه ځله.

(الله أكبر): الله لوی دی، دوه ځلې.

(لا إله إلا الله): له الله پرته بل معبود نشته، يو ځل.

د هغه چا لپاره چې اذان واوري مستحب دي چې هغه څه ووايې چې مؤذن يې وايي، پرته له (حي على الصلاة)، او(حي على الفلاح) څخه، پدې وخت کې بايد: (لا حول ولا قوة إلا بالله) ووايي، يعنې نشته زور او ځواک پرته له الله څخه، بيا پر رسول الله صلى الله عليه وسلم درود وايي. بيا له هغه وروسته وايي: «اللهم رب هذه الدعوة التامة، والصلاة القائمة، آت محمدًا الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقامًا محمودًا الذي وعدته، إنك لا تخلف الميعاد» "اې الله، اې د دې بشپړ دعوت څښتنه، محمد ته وسيله او فضيلت ورکړه، او هغه د ستاينې مقام ته ورسوه، چې تا ورسره وعده کړې وه، بيشک چې ته وعده خلافي نه کوې". [١١] او وايي: «رضيت بالله ربًا، وبالإسلام دينًا، وبمحمد ﷺ نبيًا». "زه

په دې راضي يم چې الله زما رب دی، او اسلام زما دين دی، او محمد صلی الله عليه وسلم زما نبي دی."

له اذان څخه وروسته پرته له عذر او د راستنېدو په نيت له جومات څخه وتل روا ندي.

او کله چې دوه لمونځونه يوځای شي، يو اذان بسنه کوي او هر لمونځ لپاره جلا جلا اقامت وييل کيږي.

دويم: د لمانځه حيثيت او فضيلت:

لمونځ د ايمان له دوو شهادتونو وروسته د اسلام تر ټولو موکد رکن دی، او ځانګړی ځای لري، کوم چې الله تعالی په خپل رسول صلی الله عليه وسلم باندې د معراج په شپه په اسمان کې فرض کړ. دا د لمونځ د عظمت ښکاره کوي، او د الله تعالی په نيز د لمونځ فرضيت او مکانت باندې دلالت کوي. په ډېرو احاديثو کې پر خلکو باندې د لمونځ فضيلت او فرضيت نقل شوي دي. او د هغه فرضيت په اسلام کې له ضرورياتو څخه دی.

او هغه څه چې د هغه په فرضيت او تاکيد باندې دلالت کوي: د قرآن او سنتو ډير نصوص دي، له هغې جملې څخه:

١ -الله تعالی فرمايي:

﴿... إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ١٠٣﴾ [النساء: 103]

(بېشکه لمونځ له شروع نه په مومنانو باندې په (معلومو) وختونو کې فرض کړی شوی دی) [النساء: 103] .

يعنې: فرض کړل شوی دی په کومو وختونو کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم له خوا بيان شوي دي .

٢ -الله تعالی فرمايي :

﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ... ٥﴾ [البينة: 5]

(حال دا چې دوی ته حکم نه و ورکړی شوی مګر په دې چې دوی دې د الله عبادت کوي، په داسې حال کې چې دین (عبادت) دغه (الله) لره خالص کوونکي وي (او) حنیفان (له باطله حق ته راګرځېدونکي) وي، او (د دې چې) دوی دې لمونځ قایموي) [البینة: 5] .

۳ -الله تعالی فرمايي:

﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِۗ ...﴾ [التوبة: 11]

(نو که دوی توبه وباسي او لمونځ قایم کړي او زکات ادا کړي، نو بیا ستاسو ورونه دي په دین کې) [التوبة: 11] .

۴ -له جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «إن بين الرجل وبين الشرك والكفر: ترك الصلاة» "د انسان او شرک او کفر تر منځ: د لمانځه پرېښودل دي["۱۲.]

۵ -له بریده رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «العهد الذي بيننا وبينهم الصلاة، فمن تركها فقد كفر» "زموږ او د دوی تر منځ تړون لمونځ دی، نو چا چې دا پرېښود نو هغه کافر شو[."۱۳.]

د هغه چا په کفر باندې د علماوو اجماع ده چې له فرضیت څخه یې انکار کوي. لیکن چا چې د سستۍ او غفلت له وجې یې پرېښوده، نو صحیح خبره داده چې دا هم کافر کیږي، د مخکني صحیح حدیث په استناد سره، او په دې اړه د صحابه و د اجماع له مخې..

دریم: د لمانځه شرطونه:

۱- د وخت داخلیدل:

د الله تعالی ددې قول پر بنیاد :

﴿... إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ١٠٣﴾ [النساء: 103]

(بېشکه لمونځ له شروع نه په مومنانو باندې په (معلومو) وختونو کې فرض کړی شوی دی) [النساء: 103] .

یعنې په ټاکل شوي وخت کې فرض کړل شوي دي.

د ټاکل شوي لمونځونو وختونه په لاندې ډول دي:

الف- سهار: له سهار څخه تر لمر لوېدو پورې.

ب- ماسپښین: د لمر له زوال څخه تر هغه وخته پورې چې د څیزونو سیوري په اوږدوالي کې يو شان شي.

ج- مازدیگر: د ماسپښین د وخت له پای څخه تر لمر د زېړیدو پورې او د ضرورت وخت یې تر لمر لوېدو پورې دی.

د-ماښام: له لمر لوېدو څخه تر دې چې سور شفق (د اسمان د غاړو سوروالی) غیب شي.

ماخوستن: د ماښام د پای وخت څخه تر نیمې شپې پورې.

۲- د عورت پټول:

دا هغه څه دي چې باید وپوښل شي، او ښکاره کیدل یې بد وي او له هغه څخه شرم کیدلی شي. د سړي عورت د نوم له غوټۍ څخه تر زنگون پورې دی، او ښځه د لمانځه پر مهال له مخ پرته ټول عورت دی. او که د پردیو نارینه و په حضور کې وي نو مخ دې پټ کړي، یعنې: هغوی د هغې محرم نه وي.

۳- له نجاست څخه ځان ساتل:

او نجاست: دا یوه مخصوصه پلیتي ده، چې د هغه جنس د لمانځه مانع گرځي؛ لکه تشې میتیازې، غټې میتیازې، وینه او داسې نور، او هغه په بدن، داغ او جامو کې وي.

۴- قبلې ته مخامخ کېدل:

قبله، کعبه شریفه ده، ځکه په دې نوم نومول شوې ده چې د خلکو تگ راتگ ورته کیږي،

قبلې ته له مخامخ کېدو پرته لمونځ نه کیږي. د الله تعالی ددې قول پر بنیاد :

﴿... وَحَيۡثُ مَا كُنتُمۡ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ شَطۡرَهُۥ ...﴾ [البقرة: 144]

(او تاسو چې په هر ځای کې يئ، نو خپل مخونه د هغۀ په طرف وګرځوئ) [البقرة: 144].

۵- نيت:

دا په لغت کې: اراده، او په اصطلاح کې: الله تعالی ته د نږدې کيدو لپاره د عبادت کولو عمل ترسره کولو اراده کول دي. او ځای يې زړه دی، نو ضرور نده چې تلفظ يې وشي، بلکې دا کار بدعت دی.

ځلورم: د لمانځه ارکان:

او هغه څوارلس رکنونه دي:

لومړی رکن: د توان په صورت کې ولاړېدل:

د الله تعالی پدې قول سره :

﴿وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ٢٣٨﴾ [البقرة: 238]

(او الله ته ودرېږئ اطاعت کوونکي) [البقرة: 238]،

او دعمران رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «صل قائمًا، فإن لم تستطع فقاعداً، فإن لم تستطع فعلى جنب» "په ولاړه لمونځ وکړه، که د هغه توان دې نه درلود، نو په ناسته، او که د هغه توان دې نه درلود، نو په څنګ[۱۴.]"

که د ناروغۍ له وجې په ولاړه لمونځ نشي کولی؛ د خپل حالت سره سم دې لمونځ وکړي، په ناست يا په څنګ سره. او د ناروغ په څير: ويرېدونکی، بربنډ، او هغه څوک چې د درملنې لپاره ناست يا پرېوتلو ته اړتيا لري چې ولاړېدلی نشي، همدا ډول له ولاړيدو څخه معذور دی څوک چې د امام تر شا لمونځ کوي او امام يې په ناسته لمونځ کوي، نو که امام په ناسته لمونځ وکړي د هغه شاته کسان دې هم د امام د متابعت له وجې په ناسته لمونځ وکړي. په ناسته باندې د نفل لمونځ کول روا دي، که څه هم د ولاړ پاتې کېدلو توان هم وي، ليکن ثواب به يې د ولاړ کس په څېر نه وي.

دويم ركن: په پيل کې تکبير تحريمه ويل:

د هغه ﷺ د دې وينا په وجه چې فرمايي: «ثم استقبل القبلة وكبِّر» «بيا قبلې ته مخامخ شه او تكبير ووايه[.١٥].

او صيغه يې دا ده چې ووايي: الله أكبر (الله لوی دی) او ددې صيغې پرته بل څه باندې نه صحيح کيږي.

دريم ركن: د فاتحې لوستل:

د هغه ﷺ د دې وينا په وجه چې فرمايي: «لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب» "د هغه چا لپاره لمونځ نشته چې فاتحة الكتاب يې نه وي تلاوت کړی[."١٦]

څلورم ركن: په هر ركعت کې ركوع:

د الله تعالى پدې قول سره:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱرْكَعُوا۟ وَٱسْجُدُوا۟﴾ [الحج: 77]

(ای هغو کسانو چې ایمان يې راوړی دی! تاسو ركوع کوئ او سجده کوئ [الحج: 77].

پنځم او شپږم رکنونه:

له ركوع څخه راپاځېدل، نيغ ولاړېدل، لکه څنګه چې له رکوع څخه مخکې وو، ځکه چې هغه ﷺ دې کار ته دوام ورکړی.

او هغه ﷺ هغه کس ته چې لمونځ يې سم نه ادا کاوه وويل: «ثم ارفع حتى تعتدل قائمًا» "بيا پاڅېږه تر څو چې نيغ ودرېږې[."١٧]

اووم رکن: په اوو اندامونو سجده کول:

او هغه تندی او ورسره پزه، دواړه لاسونه، زنګونونه او د پښو څوکې دي، د هغه ﷺ په قول: «أمرنا أن نسجد على سبعة أعظم: الجبهة، وأشار بيده إلى أنفه، والكفين، والركبتين، وأطراف القدمين» "هغه موږ ته په اوو اندامونو سره د سجدې کولو امر کړی: تندی، او په خپل لاس سره یې پوزې ته اشاره وکړه، دواړه لاسونه، زنګونونه او د پښو څوکې[".۱۸]

اتم رکن: له سجدې څخه پاڅېدل او د دوو سجدو تر منځ کېناستل:

د عائشې رضی الله عنها په حدیث کې راغلي دي: «كان النبي ﷺ إذا رفع رأسه من السجدة، لم يسجد حتى يستوي جالسًا» "نبي کريم ﷺ به چې کله له ـ ړومبۍ- سجدې نه سر مبارک راپورته کړ، نو ـدويمه- سجده به يې تر هغې نه کوله چې برابر به کښېناست[".۱۹]

نهم رکن: په ټولو رکنونو کې ډاډ (سکون) پيدا کول:

او هغه سکون او ډاډ ده که څه هم لږ وي، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه چا ته چې لمونځ يې سم نه ادا کاوه وويل: «حتى تطمئن» "تر څو چې ډاډ پيدا کړی[".۲۰]

دوه رکنونه: لسم او يوولسم:

وروستی تشهد او د هغه لپاره کېناستل: د ابن مسعود رضی الله عنه د حديث له مخې چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «إذا صلى أحدكم فليقل: التحيات لله والصلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً عبده ورسوله» «کله چې له تاسو څخه يو څوک لمونځ وکړي، نو هغه دې ووايي: (التحيات لله والصلوات و الطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله). ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا ای پیغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله پر نیکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالی پرته بل هیڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله بنده او رسول دی» [۲۱]

دولسم رکن: په وروستي تشهد کې پر رسول الله ﷺ باندې درود ويل:

دا چې ووايي: «اللهم صلِّ على محمد»، "اې الله پر محمد صلى الله عليه وسلم ثنا او درود ووايه"، او له دې نه زيات هغه سنت دى.

ديارلسم رکن: د ستنو تر منځ ترتيب:

ځکه چې رسول الله ﷺ به دا کار په ترتيب سره کاوه. او ويې ويل: «صلوا كما رأيتموني أصلي». «داسې لمونځ کوئ لکه څنګه چې تاسو ما وينئ چې زه لمونځ کوم». او کوم کس چې لمونځ يې سم نه ادا کاوه هغه ته يې د لمونځ ترتيب په "بيا" ويلو سره وښود.

څوارلسم رکن: سلام ګرځول:

د هغه ﷺ پدې وينا سره: «وختامها التسليم». «او په پای کې د سلام ګرځول دي». د هغه ﷺ په قول سره: «وتحليلها التسليم» "او د هغه څخه خلاصېدل سلام ګرځول دي[" ٢٢.]

پنځم: د لمانځه واجبات:

او هغه اته دي:

١ -د پيل تکبير څخه پرته نور ټول تکبيرونه.

٢ -په رکوع کې يو ځل «سبحان ربي العظيم» ويل. او زيات ويل يې تر درېو پورې سنت دي، او دا ټيټه درجه د کمال ده، او تر لسو پورې چې هغه يې لوړه اندازه ده.

٣ -له رکوع څخه د پاڅيدو په وخت کې «سمع الله لمن حمده» وييل، د امام او منفرد لپاره.

۴ -له رکوع څخه د نيغ ودرېدلو په وخت کې: «ربنا ولك الحمد» ويل.

۵ -د سجدې په وخت کې يو ځل «سبحان ربي الأعلى» وييل. او تر درې ځلې ويل يې سنت دي .

۶ -د دوو سجدو په منځ کې يو ځل «ربي اغفر لي» ويل. او تر درې ځلې ويل يې سنت دي.

۷ -لومړی تشهد: هغه داسې چې ووايی: «التحيات لله، والصلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله». «ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا ای پيغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله پر نيکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالى نه پرته بل هيڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله بنده او رسول دی.«

۸ -د لومړي تشهد لپاره کېناستل:

شپږم: د لمانځه سنتونه:

د لمانځه د سنتو په پرېښودلو سره لمونځ نه فاسديږي. دا دوه ډوله دي: لفظي سنتونه او فعلي سنتونه.

لومړی: لفظي سنتونه:

۱ -د استفتاح (د لمانځه د پيل) دعا، او هغه څو صيغې لري، د هغې له جملې څخه: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتعالى جدك، ولا إله غيرك». «ای الله! تا په پاکۍ سره يادوم او ستا ستاينه کوم، او مبارک دی نوم ستا، او لوی دی شان او شوکت ستا، او بې له تا نه بل هيڅوک د بنده ګۍ وړ نه شته .«

۲ -د فاتحې نه مخکې أعوذ بالله ويل، دا چې ووايي: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)، زه له رټل شوي شيطان نه په الله تعالى پورې پناه نيسم .

۳ -د قرائت نه مخکې بسمله (بسم الله) ويل: دا چې ووايي: (بسم الله الرحمن الرحيم)، د الله په نوم پيل کوم چې ډير مهربان او بښونکی دی.

۴ -په رکوع او سجدو کې د تسبيح له يو ځل څخه ډير ويل.

۵ -له يو ځل څخه دغه قول ډير وويل شي: «رب اغفر لي»، اې الله ما ته بخښنه وکړه. د دوو سجدو ترمنځ .

۶ -دغه قول: «ملء السماوات، وملء الأرض، وملء ما بينهما، وملء ما شئت من شيء بعد»، «د آسمانونو او ځمکې او د هغو تر منځ د مخلوقاتو د ډکوالي په اندازه، او په اندازه د ډکوالي د هغو شيانو چې تا ووروسته غوښتي دي»،

وروسته لدې قول څخه: «ربنا ولك الحمد». اى زمونږ پروردګاره! تا لره پوره ستاینه ده.

۷ -د فاتحې سورت نه وروسته قراءت کول.

۸ -ددې وينا وييل: «اللهم إني أعوذ بك من عذاب جهنم، ومن عذاب القبر، ومن فتنة المحيا والممات، ومن فتنة المسيح الدجال». "اى الله زه تاته د جهنم له عذاب نه، د قبر له عذاب نه، او د ژوند او مرګ له فتنې نه، او د مسيح دجال له فتنې څخه پناه در وړم". او په اخري تشهد کې له دې دعا څخه علاوه نورې دعاګانې ويل.

دويم: فعلي سنتونه:

۱ -په څلورو ځايونو کې د اوږو او غوږونو په برابرۍ د لاسونو پورته کول:

الف- د تکبير تحريمه پر مهال.

ب- د رکوع پر مهال.

ج- کله چې له رکوع څخه ولاړيږي.

د- کله چې دريم رکعت ته ولاړيږي.

۲ -د رکوع نه مخکې او وروسته، ښي لاس پر چپ لاس په سينه کيښودل.

۳ -د سجدې ځاى ته کتل.

۴ -د سجدې پر مهال لاسونه له اړخونو څخه لرې ساتل.

۵ -د دوو سجدو په وخت کې خيټه له ورنونو څخه ليرې ساتل.

۶ -د لمانځه په ټولو جلسو کې افتراش (کينه (چپه) پښه هوارل او ښۍ پښه درول)، پرته له وروستي تشهد څخه په درې او څلور رکعتي لمونځونو کې.

۷ -په اخرى تشهد کې تورک (ښۍ پښه «قدم» به ودروي او چپه پښه به د ښۍ پښې څخه لاندې وباسي او پر ځمکه به کښېني) کول کله چې لمونځ درې يا څلور رکعتي وي.

اووم: د لمانځه طريقه:

۱ -رسول الله صلى الله عليه وسلم به چې کله د لمانځه لپاره ودرېده نو قبلې ته به مخامخ ودرېده، لاسونه به یې پورته کړل، او د ګوتو د باطني خوا باندې به يې قبلې ته مخ کړ او ویل به یې: «الله أکبر». "الله لوی دی."

۲ -بيا يې چپ لاس په ښي لاس باندې نيوه او په سينه به يې کېښودل.

۳ -بيا يې د استفتاح دعا ويله، ليکن پر يو استفتاح باندې يې مداومت ندی کړی، ټولې د استفتاح دعاګانې چې له هغه صلى الله عليه وسلم څخه ثابتې دي، هغې باندې لمونځ پيلول جواز لري، له جملې څخه يې: «سبحانك اللهم وبحمدك، وتبارك اسمك، وتعالى جَدُّك، ولا إله غيرك». «ای الله! تا په پاکۍ سره يادوم او ستا ستاينه کوم، او مبارک دی نوم ستا، او لوی دی شان او شوکت ستا، او بې له تا نه بل هيڅوک د بنده ګۍ وړ نه شته.«

۴ -بيا به ووايي: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم.

۵ -بيا به سورت فاتحه ووايي او کله يې چې پای ته ورسوله (آمين) دې ووايي.

۶ -بيا د توان په اندازه له قرآن څخه لولي، د سهار لمانځه کې او د ماښام او ماخستن په دوو لومړيو رکعتونو کې به په لوړ آواز قرائت کوي. او له دې پرته نورو لمونځونو کې په خفيه ډول قراءت لولي. او د هر لمانځه لومړی رکعت به له دويم رکعت څخه اوږد وي .

۷ -بيا لاسونه پورته کوي لکه څنګه يې چې يې په استفتاح کې پورته کړي و. بيا به ووايي: " الله اکبر" الله لوی دی، بيا به رکوع وکړي، خپل لاسونه به په خپلو زنګونونو د ګوتو له پراخولو سره ږدي، او خپله شا دې وغځوي، او خپل سر دې له ملا سره برابر کړي؛ نه دې ډير پورته کوي او نه دې ډير ښکته کوي، بيا دې ووايي: «سبحان ربي العظيم» "پاکي ده زما لوی رب لره" ، يو ځل، او ټيټه درجه د کمال: درې ځلې ده، لکه څرنګه چې مخکې ياده شوه.

۸ -بيا به خپل سر پورته کړي او وبه وايي: سمع الله لمن حمده، الله د هغه چا غږ واوريده چې د هغه ستاينه يې وکړه. او خپل لاسونه دې پورته کړي لکه څنګه چې يې د رکوع کولو په وخت کې پورته کړي وو.

۹ -او کله چې ولاړ شو نو وبه وايي: «اللهم ربنا ولك الحمد، حمداً كثيراً طيبًا مباركًا فيه، ملء السماء، وملء الأرض، وملء ما بينهما، وملء ما شئت من شيء بعد، أهل الثناء والمجد، أحق ما قال العبد، وكلنا لك عبد، لا مانع لما أعطيت، ولا معطي لما منعت، ولا ينفع ذا الجد منك الجد». «ای الله! ته زمونږ پروردګار يې، تالره پوره ستاينه ده، د آسمانونو او زمکي او د هغو تر منځ د مخلوقاتو د ډکوالي په اندازه، او په اندازه د ډکوالي د هغو شيانو چې تا وروسته غوښتي دي، اې دستاينې او لويۍ خاونده! ته چې چاته څه ورکړې، د هغه (څوک) بندوونکی نشته، او ته چې (له چانه) څه بند کړې، د هغه (څوک) ورکوونکی نشته، او فائده نه کوي مالدار ته د هغه مال، ستا د عذاب لرې کولو کې». او دغه اعتدال به يې اوږدولو ..

۱۰ -بيا تکبير وايي او سجده کوي، او لاسونه دې نه پورته کوي، په تندي، پوزې، دواړه لاسونو، زنګونونو او د پښو په سرونو باندې به سجده وکړي، او د لاسونو او پښو ګوتې به يې قبلې ته مخامخ وي، او په سجده کې به اعتدال کوي، او خپل تندی او پوزه به په ځمکه باندې لګوي، او په خپلو لاسونو باندې به تکيه کوي، خپلې څنګلي به پورته نيسي، او خپل لاسونه به د خپلو اړخونو څخه لرې ساتي، خپل خيټه به د خپلو ورنونو څخه پورته کوي، او ورنونه له پښو څخه، او په سجده کې به يو ځل وايي: «سبحان ربي الأعلى» «پاکي بيانوم د خپل پروردګار چې ډير اوچت دی». او د کمال لږه درجه درې ده، لکه څنګه چې مخکې يادونه وشوه. بيا به دعا وکړي هغه څه سره چې وارد شوي دي .

۱۱ -بيا به يې سر پورته کړي او وبه وايي: الله اکبر (الله لوی دی) بيا به هغه خپله کيڼه (چپه) پښه هواره کړي او ښۍ پښه به ودروي، او خپل لاسونه به په خپلو ورنونو باندې کيږدي او بيا به ووايي: «اللهم اغفر لي وارحمني، واجبرني، واهدني، وارزقني». "اې الله ما ته بخښنه وکړه او په ما رحم وکړه، ما ته ځواک راکړه، ما ته لارښوونه وکړه او ماته روزي راکړه."

۱۲ -بيا تکبير وايي او سجده کوي او په دويم رکعت کې هم همداسې کوي لکه په لومړي کې يې چې کړي و.

۱۳- بيا به په الله اکبر ويلو سره خپل سر پورته کړي، او د پښو په تلو سره به ولاړ شي، پداسې حال کې چې په زنګونونو او ورنونو يې تکيه کړې وي.

۱۴ -که ولاړ شو نو قرائت دې پیل کړي. دویم رکعت دې هم د لومړي رکعت په څېر ادا کړي .

۱۵ -بیا به د لومړي تشهد لپاره خپور کښیني لکه څرنګه چې د دوو سجدو تر منځه ناست و، ښي لاس به په ښي ورون او چپ لاس به په چپ ورون (پتون) باندې کېږدي، او د خپل ښي لاس غټه ګوته دې منځنۍ ګوتې باندې کېږدي لکه د حلقې په څیر، او د شهادت (مسواک ګوته) ګوتې سره به اشاره وکړي او هغې ته به ګوري. او بیا به ووایي: «التحیات لله والصلوات، والطیبات، السلام علیك أیها النبي ورحمة الله وبرکاته، السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین، أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شریك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله» «ټول ژبنې، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا ای پیغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله پر نیکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالی نه پرته بل هیڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله بنده او رسول دی». او هغه به دغه جلسه لنډه کوله .

۱۶ -بیا پاڅیږي، تکبیر به ووایي او دریم او څلورم رکعت به اداء کړي، او له لومړیو دوو څخه به یې لنډ ادا کوي. او په هغو کې به سورت فاتحه لولي .

۱۷ -بیا د تورک په ډول په اخري تشهد کې کښېني، د تورک مطلب دا دی: چې ښۍ پښه «قدم» به ودروي او چپه پښه به د ښۍ پښې څخه لاندې وباسي او پر ځمکه به کښېني .

۱۸ -بیا به وروستی تشهد وایي کوم چې د لومړي تشهد په څېر دی. او ورسره دا اضافه کوي: «اللهم صلّ علی محمد وعلی آله محمد، کما صلیت علی آل إبراهیم، إنك حمید مجید، وبارك علی محمد وعلی آل محمد، کما بارکت علی آل إبراهیم، إنك حمید مجید». «ای الله! پر محمد ﷺ او د محمد ﷺ پر آل باندې درود ولیږه، لکه څنګه چې دې د ابراهیم علیه السلام پر آل باندې درود لیږلی دی، په رښتیا سره ته ستایلی شوی، او د لویۍ خاوند یې، ای الله! برکت نازل کړه پر محمد صلی الله علیه وسلم او د محمد صلی الله علیه وسلم پر آل باندې، لکه څنګه چې دې برکت نازل کړی د ابراهیم علیه السلام پر آل باندې په رښتیا سره ته ستایلی شوی او د لویۍ خاوند یې .

۱۹ -د دوزخ له عذابه، د قبر له عذابه، د ژوند او مرګ له فتنو او د دجال له فتنو څخه الله جل جلاله ته پناه وړي. او په هغه دعاګانو دعا کوي چې په کتاب او سنتو کې ذکر شوي دي .

۲۰- بیا ښي لور ته سلام اړوي نو وایي: "السلام علیکم ورحمة الله" بیا چپ لور ته همدا رنګه، قبلې ته به مخامخ په سلام پیل کوي او په پوره مخ ګرځولو سره به یې پای ته رسوي.

اتم: د لمانځه مکروهات:

۱ -پرته له اړتیا څخه کتل.

۲ -اسمان ته سترګې پورته کول.

۳ -پرته له اړتیا د سترګو پټول.

۴ -د سجدې په وخت کې د لاسونو غځول.

۵ -پرته له اړتیا څخه د خولې او پوزې پټول.

۶ -د تشو میتیازو او غټو میتیازو له فشار سره، او یا د ډوډۍ په شتون کې لمونځ کول.

۷ -له سجدې نه وروسته د تندې او پوزې څخه د ښتو شیانو لرې کول، او د لمانځه له ختمیدو وروسته په پاکولو کې کوم حرج نشته.

۸ -د ولاړید پر مهال له اړتیا پرته دیوال او یا ورته څیز ته تکیه کول.

نهم: د لمونځ فاسدونکي:

۱ -خوراک او څښاک.

۲ -د لمانځه له الفاظو پرته نور څه ویيل.

۳ -خندا او قهقهه کول.

۴ -په قصدي توګه د لمانځه د يو رکن او يا واجب پرېښودل.

۵ -په قصدي توګه د يو رکن يا رکعت زياتول.

۶ -د امام څخه مخکې په قصدي توګه سلام ګرځول.

۷ -د لمانځه له حرکاتو پرته له ضرورت نه بغير پرلپسې حرکتونه ترسره کول.

۸ -هغه څه کول چې د لمانځه د شرطونو سره مخالف وي؛ لکه د اودس ماتېدل، په قصدي ډول د عورت ښکاره کول، د بدن ډېره برخه له قبلې څخه بې له ضرورت څخه منحرف کول، د نيت قطع کول.

لسم: د سهوې سجده:

سهوه: هېرولو ته وايي، او رسول الله صلى الله عليه وسلم هم په لمانځه کې سهوه شوی و؛ ځکه هېرول د انسان له فطرت څخه دي، او د هغه سهوه د هغه امت لپاره د الله د نعمت او د هغوی ددين د کمال څخه دي، ترڅو هغه پسې اقتدا وکړي په هغه څه کې چې د هغوی لپاره يې د سهوې پر مهال مقرر کړي دي.

هغه اسباب چې له امله يې د سهوې سجده روا شوې ده:

۱ -لومړی حالت:

په لمانځه کې زياتوالی، يا په عمل کې زياتوالی او يا په قول کې زياتوالی وي:

الف- د عمل زیاتوالی: که د لمانځه په جنس کې زیاتوالی وي: لکه د ناستې پر ځای ولاړېدل، او یا ولاړېدل د ناستې پر ځای، یا رکوع او سجدې کې زیاتوالی، او که په سهوې سره یې وکړي؛ هغه باید د سهوې سجده وکړي.

ب- د اقوالو زیاتوالی: لکه په رکوع او سجده کې تلاوت کول، که داسې وشي؛ مستحب ده چې دسهوې سجده وکړي.

۲ -دویم حالت:

په سهوې سره په لمانځه کې کموالی، او د دوو شیانو څخه په یو سره کیږي:

الف- د رکن پرېښودل: که دا رکن تکبیر تحریمه وي، لمونځ یې ندی شوی، او د سهوې سجده هیڅ ګټه نکوي. او که له تکبیر تحریمه پرته بل رکن وي لکه رکوع یا سجده، او د بل رکعت د ترسره کولو څخه مخکې ورته یاد شو؛ واجب دی چې وروګرځي او ترسره یې کړي او څه چې له هغه وروسته راځي.

او که د بل رکعت له ترسره کولو وروسته ورته یاد شو، نو هغه رکعت چې یو رکن ورڅخه پاتې شوی و باطل دی، او له هغه څخه وروسته رکعت د هغه ځای نیسي.

ب- د واجب پرېښودل: لکه: اول تشهد، یا په رکوع کې د تسبیح هېرول. په دې حالت کې: د سهوې سجده کیږي.

۳ -دریم حالت : شک:

مثال: که شک وکړي چې د ماسپښین په لمانځه کې یې درې رکعته لمونځ کړی که څلور رکعته، په دې صورت کې:

الف- نو هغه څه دې وکړي چې هغه ته ترجیح ورکوي؛ او د سهوې سجده کوي.

ب- دا چې د هغه لپاره هیڅ شی ترجیح ونلري؛ نو په یقین باندې دې عمل وشي، او د سهوې سجده دې وشي.

که شک له لمانځه څخه وروسته وي، او یا ډېر شکي انسان وي؛ دې شک ته باید پام و نشي.

فایده: د سهوې سجده باید له سلام څخه مخکې وشي: که د شک یا نقص له امله وي او د هغه په نیز ترجیح شتون ونلري، او له سلام څخه وروسته به وي: که د زیاتوالي یا شک له امله وي چې په ترجیح یې عمل کړی وي، له سلام نه مخکې یا وروسته د سهوې سجده صحیح ده.

يوولسم: د لمونځ ممنوعه وختونه:

اصل دا دی چې هر وخت لمونځ کول روا دي، خو شریعت په ځینو وختونو کې له لمانځه منعه کړې چې په لاندې ډول دي:

۱ -د سهار له لمانځه وروسته تر لمر ختلو پورې، او کله چې د سترګو په لید د لمر لوړوالی له ځمکې څخه د یو غشي په اندازه وي.

۲ -کله چې لمر د اسمان په وسط کې کوي، تر هغه وخته چې زوال ته ورسیږي، او د نهیې تر ټولو لنډه موده ده.

۳ -د مازدیګر له لمانځه څخه تر لمر لوېدو پورې، او دا د نهیې تر ټولو اوږده موده ده.

هغه لمونځونه چې د نهیې په وخت کې جواز لري:

۱ -د فرض لمونځ د قضا ادا کول.

۲ -سبب لرونکي لمونځ، لکه : تحیة المسجد، د طواف دوه رکعته، د کسوف لمونځ او د جنازې لمونځ.

۳ -د سهار له لمانځه وروسته د سهار د سنتو ادا کول.

دولسم: د جماعت لمونځ:

دا د اسلام ستره نښه ده، یعنې په جوماتونو کې په جماعت سره لمونځ کول، مسلمانان په دې متفق دي چې په جوماتونو کې د پنځه وخته لمونځونو ادا کول یو له تاکید شوي عبادتونو څخه دي او ستر عبادت دی، په حقیقت کې دا د اسلام ترټولو لوی عبادت دی.

۱- د جماعت د لمانځه حکم:

پنځه وخته لمونځونه په جماعت سره په جومات کې توان لرونکو نارینه و باندې واجب دي. په اقامت او سفر کې، د امن او وېرې په حالت کې په عیني ډول واجب دی.

د جماعت پر وجوب قرآن او سنت دلالت کوي، او له پیړیو پیړیو راهیسې پر هغې مسلمانانو عمل کړی دی، وروستیو له مخکنیو څخه را نقل کړې دي.

له قرآن كريم څخه: الله تعالى فرمايي :

﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ ...﴾ [النساء: 102]

(او كله چې ته په دوی کې موجود يې، بيا ته دوی ته لمونځ ودروې، نوله دوی نه دې يوه ډله له تا سره ودرېږي) [النساء: 102] .

آيت دې ته اشاره كوي چې د جماعت لمونځ واجب دی. نو مسلمانانو ته د وېرې په حالت کې هم د پرېښودلو اجازه نه ده وركړل شوې، كه واجب نه وی نو د وېرې په حالت کې به په طريقهء اولی ساقط شوی وی. د جماعت لمونځ پرېښودل او په هغه کې تساهل کول د منافقانو له مشهورو صفتونو څخه دي.

او د سنتو څخه: ډېر حديثونه دي، د هغې له جملې څخه لاندې ډول دي:

کوم چې په صحيح مسلم کې راغلي دي أن رجلاً أعمى قال: يا رسول الله، ليس لي قائد يقودني إلى المسجد، فسأله أن يرخص له أن يصلي في بيته، فرخص له، فلما ولّى دعاه فقال:«هل تسمع النداء ؟» قال: نعم، قال: «فأجب» يو ړوند سړي ووېل: اى د الله رسوله زه داسې لارښود نه لرم چې ما جوماتت ته بوځي، نو له هغه څخه يې وغوښتل چې اجازه وركړي چې په خپل كور کې لمونځ وکړي، هغه ته يې اجازه وركړه، كله چې هغه ولاړ، نو ورغږ يې كړ، ورته يې ووېل: ايا ته اذان اورې؟ هغه ووېل: هو، وېې ويل: «نو د اذان اجابت وكړه». [۲۳]

نو رسول الله ﷺ هغه ته امر وكړ چې د جماعت د لمانځه لپاره جوماتت ته ورشي او د اذان اجابت وكړي، كه څه هم هغه ړوند و او له سختيو سره مخ و. دا د جماعت د لمانځه په واجبوالي باندې دلالت کوي.

۲- هغه څه چې جماعت پرې لاندې کيږي:

جماعت له امام سره د يو رکعت لمونځ په را ګيرولو سره لاندې کيږي، د هغه ﷺ ددې قول پر بنياد: «من أدرك ركعة من الصلاة فقد أدرك الصلاة» "چا چې يو رکعت لمونځ را ګير كړ، هغه لمونځ لاندې كړ" [۲۴]

۳- هغه څه چې رکعت پرې لاندې کیږي:

رکعت د رکوع په راګیرولو سره لاندې کیږي، که ناوخته راغلي کس خپل امام د رکوع پر مهال لاندې کړ: نو هغه دې په ولاړه تکبیر تحریمه ووایي، او بیا دې تکبیر ووایي د رکوع لپاره. او که د قیام په وخت کې د تکبیر تحریمې په ویلو باندې بسنه وکړي دا د رکوع تکبیر پر ځای مجرا کیږي.

۴- هغه عذرونه چې انسان ته د جماعت د لمانځه د پرېښودو اجازه ورکوي:

۱ -ناروغي چې د جمعې او جماعت لمونځ ته راتګ ستونزمن وي.

۲ -د تشو او غټو میتیازو فشار؛ ځکه چې په لمانځه کې د خشوع مخه نیسي، او دا چې بدن ته ضرر رسوي.

۳ -په هغه وخت کې چې انسان وږی وي او یا نفس یې د خوراک په لټه کې وي، په دې شرط چې هدف یې چلبازي نه وي او یا د جماعت د لمانځه څخه د تخلف عادت جوړ نشي.

۴ -د ځان، مال یا بل څه په اړه د محققې وېرې احساس کول.

دیارلسم: د وېرې لمونځ:

د وېرې لمونځ په هر جائز جنګ کې روا دی. لکه د کفارو، باغیانو او محاربینو سره جنګ، الله تعالی فرمایي :

﴿... إِنۡ خِفۡتُمۡ أَن يَفۡتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْۚ ...﴾ [النساء: 101]

(که تاسو وېرېدلئ له دې نه چې کافران شوي خلق به تاسو په فتنه کې واچوي) [النساء: 101]،

او په دې باندې د هغه چا قیاس وکړه چې هغه سره جنګ جواز لري.

او د خوف لمونځ په دوو شرطونو سره روا دی:

(1دښمن هغه څوک وي چې جنګ ورسره روا وي.

(2د لمانځه پر مهال پر مسلمانانو د هغوی د برید وېره.

د خوف د لمانځه طريقه:

هغې لره څو طريقې دي: ترټولو مشهوره طريقه د سهل رضي الله عنه په حديث کې راغلې ده: دا چې يوه ډله د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره ودرېدله، او بلې ډلې دښمن ته مخه کړه، نو کومه ډله چې ورسره وه يو رکعت لمونځ پرې وکړ، بيا ولاړ پاتې شو، او هغوی خپل لمونځ بشپړ کړ، بيا لاړل، او دښمن ته يې مخه کړه، بيا بله ډله راغله، نو هغه د خپل د لمانځه په پاتې رکعت کې د هغوی امامت وکړ، بيا ناست پاتې شو، هغوی خپل لمونځ بشپړ کړ، بيا يې پرې سلام وګرځاوه[.٢٥.]

د خوف د لمانځه څخه دغه ګټې اخلو:

١ -په اسلام کې د لمانځه اهميت، او د جماعت د لمانځه اهميت، دا چې د جماعت لمونځ حتا په نازکو شرايطو کې هم ساقط شوی ندی .

٢ -له دې امت څخه حرج او ستونزه لرې شوېده. د شريعت پراخوالی او دهغې اعتبار په هر وخت او هر زمان کې .

٣ -د اسلامي شريعت کمال. او دا چې دغه شريعت د هر حالت لپاره هغه څه ټاکلي دي چې ورسره مناسب وي.

څوارلسم: د جُمعې لمونځ:

لومړی: حکم يې:

د جمعې لمونځ په هر عاقل بالغ مسلمان چې عذر نه لري فرض عين دی.

الله تعالی فرمايي :

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٩﴾ [الجمعة: 9]

(ای هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی! کله چې د جمعې د ورځې د لمانځه لپاره اذان وويلی شي، نو تاسو د الله ذکر ته منډې وهئ او اخيستل خرڅول پرېږدئ، دا ستاسو لپاره ډېر غوره دي که تاسو پوهېږئ) [الجمعة: 9] .

او د هغه ﷺ په قول سره چې فرمايي: «لينتهين أقوام عن ودعهم الجمعات، أو ليختمن الله على قلوبهم، ثم ليكونن من الغافلين» "هغه خلک دې دې له خپل کار څخه لاس په سر شي چې د جمعې لمانځه ته نه حاضريږي، کنه الله به د دوی پر زړونو مهر ولګوي، بيا به دوی له غافلانو څخه شي[.۲۶.] "

دوهم: د جمعې د لمانځه د صحت شرطونه:

۱ -وخت، او وخت يې د ماسپښين د لمانځه په شان دی. له وخت نه مخکې نه صحيح کيږي او نه دا چې وخت يې تېر شي .

۲ -يوه ډله بايد پکې حضور ولري، او د صحيح قول له مخې لږ تر لږه جماعت درې کسان دي. له يو نفر او دوو څخه نه صحيح کيږي .

۳ -دا چې لمونځ کوونکي بايد په ودانو کورونو کې ميشت وي لکه څرنګه چې د عادت له مخې جوړيږي. که هغه د تقويه شوي کانکريټ، ډبرې، ختې او داسې نورو څيزونو څخه وي. نو په دې اساس د صحرا اوسيدونکو، د خيمو او کيږديو خاوندانو څخه چې ثابت ځای نلری نه صحيح کيږي، بلکې د خپلو څارويو لپاره د وښو د لټولو لپاره له يو ځای څخه بل ځای ته کډه کوي.

۴ -له هغې څخه مخکې بايد دوه خطبې شتون ولري، ځکه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم هغو باندې مواظبت او مداومت کړی دی.

دريم: د جمعې د دوو خطبو رکنونه:

۱ -د الله تعالى حمد او دوه شهادتونه.

۲ -پر رسول الله ﷺ درود ويل.

۳ -د الله تعالى څخه د وېرې امر.

۴ -د قرانکريم څخه يو څه لوستل.

۵ -وعظ او نصيحت.

څلورم: د جمعې د دوو خطبو مستحبات:

١ -په منبر خطبه ويل.

٢ -د دوو خطبو د جلا کولو لپاره لنډه ناسته.

٣ -د مسلمانانو او د هغوی د واکمنانو لپاره دعا کول.

۴ -د دوو خطبو لنډوالی.

۵ -خطيب منبر ته د پورته کېدو وروسته خلکو ته سلام اچوي.

پنځم: د جمعې د ورځې مستحبات:

١ -مسواک وهل.

٢ -عطر لګول، که شتون ولري.

٣ -د جمعې لمانځه ته وختي وتل.

۴ -جومات ته په پښو تلل او سوارلۍ سره نه تلل.

۵ -امام ته نږدې کېدل.

۶ -دعا.

٧ -د سورت الکهف لوستل.

٨ -پر رسول الله صلی الله عليه وسلم درود ويل.

شپږم: هغه څه چې د جمعې لمونځ کوونکي باندې منع دي:

١ -د جمعې په ورځ د امام د خطبې په وخت کې خبرې کول حرام دي. د هغه ﷺ په قول سره: «إذا قلت لصاحبك يوم الجمعة: أنصت، والإمام يخطب، فقد لغوت» "که تا د جمعې په ورځ خپل ملګري ته وويل: چپ شه، په داسې حال کې چې امام خطبه وايي، نو تا د جمعې فضيلت له لاسه ورکړ" [٢٧] . يعني: تا (لغو) بې ځايه خبره وکړه، او لغو: ګناه ده.

٢ -د خلکو له اوږو تېرېدل، مګر دا چې هغه امام وي، او يا داسې تش ځای ته ځان ورسوي او بله چاره نه وي مګر همدا يوه چاره.

د جمعې لاندې کول:

چا چې د جمعې د لمانځه په دویم رکعت کې له امام سره رکوع لاندې کړه؛ هغه د جمعې لمونځ لاندې کړی دی او لمونځ په دوو رکعتونو سره تمکیل کړي. او که په دویم رکعت کې رکوع لاندې نه کړي؛ نو د جمعې لمونځ له هغه څخه تیر شوی، هغه دې د ماسپښین د لمانځه په څیر څلور رکعتونه پوره کړي. همدارنګه له چا څخه چې د خوب او یا بل څه له امله د جمعې لمونځ قضا شي، هغه دې د ماسپښین د لمانځه په څیر ادا کړي.

پنځلسم: د عذر لرونکو خلکو لمونځ:

لومړی: د ناروغ لمونځ:

لومړی: ناروغ باید د خپل توان سره سم لمونځ ادا کړي. د هغه لپاره جواز نلري چې لمونځ وځنډوي تر هغه وخته پورې چې عقل ترې نه وي تللی.

دوهم: ناروغ څنګه لمونځ وکړي؟

۱ -ناروغ باید په ولاړه لمونځ وکړي که د تکلیف او ضرر پرته ولاړېدلی شي، او رکوع او سجده دې وکړي.

۲ -که په رکوع او سجده کولو سره هغه ته ضرر رسیږي په داسې حال کې چې ولاړېدلی شي؛ په ولاړه دې د رکوع لپاره اشاره وکړي، او په ناسته دې د سجدې لپاره اشاره وکړي.

۳ -که په ولاړه لمونځ نه شي کولای، په ناسته دې لمونځ وکړي. سنت دا دي چې د قیام په موقع کې پلتۍ ووهي، د رکوع لپاره اشاره وکړي، او که امکان ولري په ځمکه دې سجده وکړي، که نه نو د سجدې لپاره دې هم اشاره وکړي، خو د رکوع څخه لږه ټیټه .

۴ -که په ناسته باندې لمونځ نشي کولی قبلې ته مخامخ په څنګ (اړخ) دې لمونځ وکړي، او ښي اړخ غوره دی که ورته اسانه وي، او د رکوع او سجدې لپاره دې اشاره وکړي.

۵ -که په اړخ سره لمونځ نشي کولی؛ په ملاستي (شا) باندې دې څملي او لمونځ دې وکړي، او پښې دې قبلې ته مخامخې کړې، د رکوع او سجدې لپاره دې اشاره وکړي.

۶ -که د رکوع او سجدې لپاره په خپل بدن سره اشاره کول ممکن نه وي؛ خپل سر باندې دې اشاره وکړي؛ او که دا هم ورته ستونزمن وي؛ له هغه څخه اشاره کول ساقطیږي، او د لمانځه عملونه دې په خپل زړه کې ترسره کړي، نو د رکوع، سجدې او د جلسې د اعمالو نیت دې وکړي که څه هم هغه په خپل وضعیت کې وي، او د یادو عملونو اذکار دې ووایي.

۷ -ناروغ دې د لمانځه له شرایطو څخه هغه څه ترسره کړي چې توان يې لري، لکه: قبلې ته مخامخ کېدل، په اوبو سره اودس کول، یا تیمم د ناتوانۍ په حالت کې، او له نجاست څخه پاکوالی، او که د دې توان نه لري، له هغه څخه ساقطیږي، او د خپل حالت سره سم دې لمونځ اداء کړي، او لمونځ دې له خپل وخت څخه نه ځنډوي.

۸ -د ناروغ لپاره سنت دا دي چې د قیام او رکوع پر مهال دې پلتۍ ووهي، او له هغو څخه پرته دې پښې وغځوي.

دوهم: د مسافر لمونځ:

۱ -د عذر لرونکو له جملې څخه: مسافر دی، نو هغه لپاره د څلور رکعتي لمونځ دې قصر (لنډ) ادا کړي، له څلورو څخه دوو رکعتونو ته لنډیږي. الله تعالی فرمایي :

﴿وَإِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَقۡصُرُواْ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ ...﴾ [النساء: 101]

(او کله چې تاسو په ځمکه کې سفر کوئ، نو پر تاسو باندې هېڅ گناه نشته چې له لمانځه نه څه حصه کمه کړئ) [النساء: 101] .

او له انس بن مالک رضي الله عنه څخه روایت دی چې فرمايي: موږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره له مدینې څخه مکې ته لاړو او دوه دوه رکعته لمونځ مو وکړ، تر دې چې بېرته مدینې ته راغلو[۲۸]

د مسافر د قصر لمونځ د هغه له هیواد (ښار) څخه په وتلو سره پیلیږي، ځکه چې الله د هغه چا لپاره چې سفر کوي روا ګرځولی چې قصر وکړي. او مخکې لدې چې له خپل هېواد (ښار) څخه ووځي، نه په ځمکې کې سفر کوونکی او نه مسافر نه بلل کیږي، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به د سفر په صورت کې لمونځ قصر کاوه.

۲ -هغه مسافه چې مسافر یې پرې کول غواړي د لمانځه لنډول (قصر) یې روا دي، تقریباً اتیا کیلومتره ده،

۳ -مسافر په راستنېدو کې هم قصر کولای شي تر هغه وخته پورې چې هغه هېواد (ښار) ته ننوځي چې له هغه ځایه وتلی و.

۴ -کله چې مسافر کوم هېواد ته ورسیږي او هلته استوګنه وغواړي؛ هغه لره درې حالتونه دي:

الف- چې د څلورو ورځو څخه د ډیرو ورځو پاتې کېدو نیت وکړي؛ هغه باید له لومړۍ ورځې څخه چې اقامت کوي لمونځ بشپړ ادا کړي، او د سفر له رخصت څخه دې ګټه نه اخلي.

ب- چې د څلور ورځو یا له هغې څخه د لږ وخت لپاره د پاتې کیدو نیت وکړي؛ د هغه لپاره د سفر له قصر او نورو رخصتیو څخه ګټه اخیستل روا دي.

ج- چې د ټاکلې مودې لپاره د پاتې کېدو نیت ونلري، بلکې د ځای د مناسب والي له مخې ممکن یوه ورځ یا لسو ورځو لپاره پاتې شي، او یا دا چې د درملنې یا مراجعې موخه ولري، نو کله چې هدف یې بشپړ شي،خپل هیواد ته ستنیږي، د ده لپاره روا دی چې لمونځونه قصر (لنډ) کړي او د سفر له مرخصیو څخه تر بیرته راستنیدو پورې ګټه واخلي، که څه هم د هغه د پاتې کېدو موده له څلورو ورځو څخه زیاته وي.

۵ -که مسافر د مقیم امام تر شا لمونځ وکړي؛ هغه باید لمونځ پوره ادا کړي، که څه هم د اخري تشهد پرته یې نه وي نیولی.

۶ -که مقیم د مسافر تر شا لمونځ وکړي چې قصر لمونځ کوي؛ مقیم ته لازم ده چې خپل لمونځ د امام تر سلام وروسته بشپړ کړي.

د مسلمانانو اخترونه الهی اخترونه دي، چې الله تعالی د دوی لپاره وضع کړي دي، دوی له ځانه ندي وضع کړي، او هغوی لره یوازې دوه اخترونه دي، چې هغه: کوچنی اختر او لوی اختر دي. د کفارو او یا د بدعتیانو د اخترونو پر خلاف چې الله تعالی هغې باندې نه حکم او نه امر کړی، بلکې دوی له خپل ځانه قانون جوړ کړی دی.

د دوو اخترونو د لمانځه حکم:

هغه کفايي فرض دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او خلفاء راشدینو رضي الله عنهم أجمعين پرې همېشوالی کړی، دا د دین له نښانو او شعائرو څخه دي.

د دوو اخترونو د لمانځه وخت: د اختر د لمانځه وخت هغه وخت پیلیږي چې لمر د نېزې په لوړوالي راختلی وي، یعني: د لمر له راختلو څخه پنځلس دقیقې وروسته، او وخت یې د لمر له زوال سره سم ختمیږي.

د دوو اخترونو د لمونځونو طریقه:

۱ -په لومړي رکعت کې د تکبیر تحریمې تکبیر ویل کیږي، بیا د استفتاح دعا ویل کیږي، بیا شپږ تکبیرونه ویل کیږي، په هر تکبیر سره لاسونه پورته کیږي، د الله حمد او ثنا ویل او پر رسول الله صلی الله علیه وسلم درود ویل کیږي، بیا بسم الله او اعوذ بالله وايي، او بیا په قراءت پیل کوي.

۲ -په دویم رکعت کې د تکبیر له ویلو وروسته پنځه تکبیرونه وايي، بیا اعوذ بالله او بسم الله وايي، او په قراءت پیل کوي، په لومړي رکعت کې له فاتحې وروسته د سورت الاعلی لوستل او په دوهم رکعت کې سورت الغاشیه لوستل مستحب دي.

۳ -کله چې امام سلام وګرځوي؛ منبر ته پورته کیږي، دوه خطبې وايي، او د هغو په منځ کې یوه خفیفه ناسته کوي، لکه څنګه چې د جمعې په خطبه کې یې کوي.

د اختر سنتونه:

الف- غسل.

ب- نظافت او خوشبویي استعمالول.

ج- د کوچني اختر په ورځ له کور څخه د وتلو نه مخکي خوراک کول، او لوی اختر کې د لمانځه څخه وروسته له خپلې قرباني څخه خوراک کول، که قرباني يې کړې وي.

د- لمانځه ته په پښو تلل.

هـ - له يوې لارې تلل او له بلې لارې بيرته راتلل.

و- د لمانځه ځای ته د مقتدي وختي تګ پرته له امام څخه.

تکبير:

د دوو اخترونو په شپو کې، د ذوالحجې په لومړيو لسو ورځو کې، او د تشريق په ورځو کې تکبير ويل سنت دي، او په دوه ډوله دي:

لومړی ډول: مطلق تکبير: کوم چې په معين وخت کې مقيد نه وي.

۱ -کوچني اختر کې: د اختر په شپه د لمر له لوېدو څخه د اختر د لمانځه تر شروع کېدو پورې.

۲ -لوی اختر کې: د ذی الحجې د لومړۍ ورځې له لمر لوېدو څخه د تشريق د وروستۍ ورځې تر لمر لوېدو پورې.

دويم ډول: مقيد تکبير: کوم چې د فرض لمونځونو نه وروسته محدود مقيد دی.

۱ -د محرم کس څخه پرته: د عرفې د ورځې له سهار څخه د تشريق د ورځو د مازديګر پورې.

۲ -محرم کس لپاره: د اختر په ورځ د ماسپښين له لمانځه څخه د تشريق د اخري ورځو تر مازديګر پورې.

اوولسم: د کسوف لمونځ:

د خسوف او کسوف معنا:

خسوف: په شپه کې د سپوږمۍ د ټولې رڼا او یا د یوې برخې ورکېدل دي.

او کسوف : په ورځ کې د ټول لمر وړانګې ورکېدل یا د یوې برخې ورکېدل دي.

د کسوف د لمانځه حکم:

موکد سنت دی، چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم له عمل څخه ثابت دی، نو هغه ﷺ د کسوف لمونځ ادا کړ کله چې د هغه په زمانه کې لمر ونیول شو، او همدارنګه دې لمونځ باندې هغه ﷺ امر کړی، او علماوو په اجماع سره د هغې پر مشروعیت اتفاق کړی دی.

وخت یې:

د خسوف او یا کسوف له پیل څخه تر څرګندیدو پورې، چې هغه د خسوف او کسوف له منځه تلل دي.

طریقه یې:

د رکعتونو شمېر یې دوه رکعته دی، چې په لوړ آواز سره تلاوت کوي، او طریقه یې په لاندې ډول ده:

الف- تکبیر تحریمه وایي، استفتاح، اعوذ بالله او بسم الله وایي، سورة فاتحه تلاوت کوي، بیا اوږد قرائت کوي.

ب- بیا اوږده رکوع کوي.

ج- بیا له رکوع څخه پاځیږي او وایي: (سمع الله لمن حمده)، بیا سورة فاتحه تلاوت کوي، بیا اوږد قرائت کوي لیکن له لومړي رکعت څخه باید لنډ وي.

د- بیا اوږده رکوع کوي چې د لومړۍ رکوع څخه لنډه وي.

ه- بیا له رکوع څخه پاځیږي او وایي: (سمع الله لمن حمده) (الله د هغه ستاینه اوري).

و- بیا دوه اوږدې سجدې کوي.

ز- بیا د دویم رکعت لپاره پاڅیږي، چې د لومړي رکعت په څېر دی، خو تر هغه لنډ.

د هغې سنتونه:

الف- د هغې لپاره غږ کول: الصلاة جامعة (لمونځ تیار دی).

ب- په جماعت سره لمونځ کول.

ج- په رکوع، سجده او قیام کې اوږدلوالی.

د- دویم رکعت باید له لومړي رکعت څخه لنډ وي.

ه - له هغې وروسته وعظ کول، او طاعتونو ته مخه کول او له منکراتو څخه ډډه کولو باندې ټینګار.

و - ډېره دعا، عاجزي، استغفار، او صدقه ورکول.

اتلسم: د استسقا لمونځ:

استسقاء: د وچکالۍ په وخت کې له الله تعالی څخه د باران د ورېدلو په هدف د باران غوښتنه ده.

د استسقا لمونځ او دمشروعیت وخت:

د استسقا لمونځ هغه وخت مشروع کیږي چې وچکالي وي، ځمکه وچه شي، باران ودریږي، او د هغې د بندیدو له امله ضرر پیښ شي، نو د دوی لپاره بله چاره نه وي پرته لدې چې خپل رب ته تضرع وکړي او د باران غوښتنه وکړي، او د هغه څخه په ډول ډول تضرعګانو مرسته وغواړي:

الف- کله په جماعت او کله هم په انفرادي توګه لمونځ کول.

ب- او کله د جمعې په خطبه کې دعا کول، خطیب به دعا کوي او نور مسلمانان د هغه د دعا لپاره "آمین" وایي.

ج- او کله پرته له لمونځ او خطبې څخه په هر وخت کې دعا کول.

د استسقا د لمانځه حکم:

د سبب په موجودیت کې موکد سنت دی، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم کړی دی، لکه څنګه چې د عبدالله بن زید رضي الله عنه په حدیث کې راغلي دي: (خرج النبي ﷺ إلى المصلى، فاستسقى، واستقبل القبلة، وقلب رداء، وصلى ركعتين) (رسول الله صلی الله علیه وسلم د لمانځه ځای ته ولاړ، او د باران غوښتنه یې وکړه، قبلې ته یې مخ کړ، څادر یې په بل مخ کړ، او دوه رکعته لمونځ یې وکړ)[۲۹.]

د استسقا د لمانځه طریقه:

د استسقا د لمانځه طریقه په خپل وضعیت کې لکه د اختر د لمانځه په څېر ده، د اختر د لمانځه په څېر په عیدګاه کې یې ادا کول دي، او احکام یې د اختر د لمانځه د احکامو په څېر دي؛ د رکعتونو په شمېر کې، په لوړ غږ تلاوت کول، او دا چې د خطبې څخه مخکې ادا کیږي، او په اضافي تکبیرونو کې په لومړي او دویم رکعت کې د تلاوت څخه مخکې، لکه څنګه چې مخکې د دوو اخترونو په لمانځه کې تشریح شوه. او یوه خطبه ویل کیږي.

نولسم: د جنازو احکام:

لومړی: مسنونه طریقه د کوم کس لپاره چې د چا د ځنکدن په وخت له هغه سره وي:

۱ -هغه کس چې د چا د ځنکدن په وخت له هغه سره وي: سنت دا ده چې هغه لره (لا اله الا الله) تلقین کړي،

۲ -مخ یې قبلې خوا ته اړول سنت دي.

۳ -سترګې یې پټې کړای شي.

۴ -له مړینې وروسته مړی په جامو کې پټول.

۵ -د مړي ژر تر ژره چمتو کول.

۶ -په بیړې سره یې د پورونو ادا کول واجب دي.

۷ -مړي ته باید غسل او کفن ورکړل شی، او دا فرض کفایي دي.

دوهم: مړي باندې د لمانځه احکام:

حکم يې: فرض كفايي دی:

شرطونه يې:

۱ -قبلې ته مخامخ کېدل.

۲ -د عورت پټول.

۳ -له نجاست څخه ځان ساتل.

۴ -د لمونځ کوونکي پاکوالی او د هغه کس چې لمونځ پرې کيږي.

۵ -د لمونځ کوونکي اسلام او د هغه کس اسلام چې هغه باندې لمونځ کيږي.

۶ -په جنازه کې ګډون که په هېواد کې وي.

۷ -بايد مکلف وي.

رکنونه يې:

۱ -قيام يا ولاړېدل.

۲ -څلور تکبيرونه.

۳ -د فاتحې سورت لوستل.

۴ -پر رسول الله صلی الله عليه وسلم درود ويل.

۵ -مړي ته دعا کول.

۶ -ترتيب.

۷ -سلام ګرځول.

سنتونه يې :

امام او منفرد د نارينه مړي ته د هغه د سينې په برابرۍ دريږي او ښځينه مړي ته په وسط کې ودريږي، او تکبير تحريمه وايي، اعوذ بالله وايي، د استفتاح دعا نه لولي، بسم الله وايې او بيا وروسته د فاتحی سورت لولي.

بیا تکبیر وايي، او له هغه وروسته پر رسول الله صلی الله علیه وسلم درود وايي، بیا تکبیر وايي، او د مړي لپاره په هغه څه باندې دعا غواړي چې نقل شوي دي، لکه د هغهﷺ دغه قول: «اللهم اغفر لحينا وميتنا، وصغيرنا وكبيرنا، وذكرنا وأنثانا، وشاهدنا وغائبنا، اللهم من أحييته منا فأحيه على الإيمان، ومن توفيته منا فتوفه على الإسلام، اللهم لا تحرمنا أجره ولا تضلنا بعده» "اې الله زمونږ ژوندي او زمونږ مړي، زمونږ ماشومان او بوډاګان، زمونږ نارينه او ښځينه، زمونږ حاضران او غايبانو ته بخښنه وکړه، اې الله زموږ څخه دې چې څوک ژوندي ساتلي دي د ایمان په رڼا کې يې ژوندی وساته، او زموږ څخه چې څوک وفاتوې د اسلام په رڼا کې يې وفات کړه، اې الله موږ په دې مړي (باندې د صبر کولو) له اجر څخه مه محروموه او وروسته له هغه څخه مو مه ګمراه کوه". [۳۰]، او يا دغه دعا ويل: «اللهم اغفر له وارحمه، وعافه واعف عنه، واكرم نزله، ووسع مدخله، واغسله بالماء والثلج والبرد، ونقه من الخطايا كما نقَّيت الثوب الأبيض من الدنس، وأبدله داراً خيراً من داره، وأهلاً خيراً من أهله، وزوجًا خيراً من زوجه، وأدخله الجنة، وأعذه من عذاب القبر، ومن عذاب النار» "اې الله دا مړی وبخښه او رحم پرې وکړه، له سختيو يې وساته، او معافي ورته وکړه، د ده ښه میلمستيا وکړه، د ورتلو ځای يې پراخه کړه، او په اوبو او واوره او ګلۍ باندې يې ووينځه، او د ګناهونو څخه يې داسې پاک کړه څنګه چې تا سپينه جامه له خيرې څخه پاکه کړې ده، او دده د کور نه ده ته غوره کور ورکړه، او اهل؛ غوره د ده له اهل څخه، او غوره ملګری دده له ملګري نه، او جنت ته يې داخل کړه، او د قبر او جهنم د عذاب څخه يې وساته" [۳۱] . بیا به تکبیر ووايي، او د لږ وخت لپاره دې تم شي، بیا به ښي لوري ته یو ځل سلام ووايي.

دریم مطلب: زکات

۱- د زکات تعريف او مقام:

زکات په لغت کې: ودې او ډېروالي ته وايي.

زکات په اصطلاح کې: يو شرعي واجب حق دی په خاص مال کې د خاصې ډلې لپاره.

او دا د اسلام له رکنونو څخه دریم رکن دی. دا په قرآن کریم کې په دوه اتیا ځایونو کې د لمانځه سره یو ځای ذکر شوی دی چې د هغې په عظمت او ارزښت دلالت کوي. الله تعالی فرمایي :

﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ٤٣﴾ [البقرة: 43]

(او تاسو لمونځ قایموئ او زکات ورکوئ) [البقرة: 43] .

او هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله، وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان» "اسلام په پنځو ستنو ولاړ دی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته، او دا چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله رسول دی، لمونځ قاېمول، زکات ورکول، د بیت الله حج کول، او د رمضان روژه نیول[۳۲.]

مسلمانانو د هغې په فرضیت باندې اجماع کړې، او د هغه چا په کفر باندې چې د هغې له فرضیت څخه انکار کوي، او د هغه چا سره جنګ کول چې زکات نه ورکوي.

۲- د زکات د وجوب شرطونه:

الف- آزادي: په غلام باندې واجب نده؛ ځکه چې هغه مال نه لري، او څه یې چې په لاس کې دي هغه د مالک دي، نو د هغه زکات په مالک باندې دی.

ب- اسلام: په کافر باندې واجب ندی؛ ځکه دا تقرب او اطاعت دی، او کافر د تقرب او اطاعت لپاره اهل ندی.

ج- د نصاب مالکیت: له نصاب څخه چې کم وي هغې باندې زکات واجب ندی، او هغه د مال معلوم مقدار دی.

د- بشپړ مالکیت: دا چې مال په بشپړه توګه د شخص ملکیت وي، په هغه مال باندې زکات نشته چې مالکیت یې نه وي ثابت شوی، لکه د کتابت پور.

هـ- مال باندې یو کال تېرېدل: د عائشې رضی الله عنها د حدیث پر بنیاد: «لا زكاة في مال حتى يحول عليه الحول» «تر څو چې یو کال تېر نه شي مال باندې زکات نشته» [۳۳]

۳- هغه مال چې زکات پرې واجبيږي:

لومړی: څاروي:

او هغه: اوښان، غواګانې او پسونه دي، او زکات يې په دوو شرطونو واجبيږي:

۱ -چې د لوشلو او بچي راوړلو لپاره وي، نه د کار لپاره.

۲ -سائمه وي (هغه چې څرول کيږي). په هغو څارويو باندې زکات نشته چې د هغو لپاره واښه په بيه اخيستل کيږي، او يا يې له بوټو يا نورو شيانو څخه راټول کړي وي. او په هغه څارويو کې زکات نشته چې په کال کې څه موده وڅريږي نه ټول او يا د کال ډيری برخه.

د څارويو د زکات نصاب:

۱ -د اوښ زکات:

که شرطونه پوره وي؛ هر پنځم اوښ کې يو پسه دی، هرو لسو کې دوه پسونه، هرو پنځلسو کې درې پسونه، او په هرو شلو کې څلور پسونه. لکه څنګه چې سنت او اجماع پر دې باندې دلالت کوي، کله چې پنځه ويشتو ته ورسيږي نو په هغې کې بنت مخاض دی او هغه دا چې: يو کال يې پوره کړی وي او دوهم کال ته داخله شوې وي، او د نه شتون په صورت کې ابن لبون (د اوښ نر بچی چې دويم کال يې بشپړ کړی وي) د هغې ځای ناستی کيدلی شي.

او کله چې اوښان شپږ دېرشو ته ورسيږي؛ هغې باندې بنت لبون واجبيږي، کومه اوښه چې دوه کاله يې بشپړ کړې وي.

کله چې اوښان شپږ څلويښتو ته ورسيږي؛ هغې باندې حقة واجبيږي، چې درې کاله يې بشپړ کړي وي.

او کله چې اوښان يو شپېتو ته ورسيږي؛ هغې باندي جذعة واجبيږي، هغه چې څلور کاله يې بشپړ شوي وي.

او کله چې اوښان شپږ اويا ته ورسيږي؛ هغې باندي دوه بنت لبون واجبيږي.

کله چې اوښان يو نوي ته ورسيږي؛ هغې باندې دوه حقې واجبيږي.

او کله چې د اوښانو شمېر له یو سل او شل څخه زیات شي، نو هغې باندې درې بنت لبون واجبیږي، او بیا په هرو څلوېښتو اوښانو کې یوه بنت لبون واجبیږي، او بیا په هرو پنځوسو اوښانو کې یوه حقه واجبیږي.

۲ -د غواګانو زکات:

کله چې شرطونه پوره شي، او دېرشو ته ورسیږي تبیع او یا تبیعه پکې واجبیږي: هغه خوسکي یا خوسکۍ ته ویل کیږي چې هر یو یې یو کال پوره کړی وي او دویم کال یې پیل کړی وي.

او له دېرشو څخه کم باندې زکات نشته.

او کله چې څلویښتو ته ورسیږي، یوه مسنه غوا وربانديې واجبیږي، کومه چې: دوه کاله یې پوره شوي وي.

کله چې د غواګانو مجموعه له څلویښتو څخه زیاته شي نو په هرو دېرشو باندې یو تبیع او یا تبیعه، او په هرو څلویښتو کې یوه مسنه واجبیږي.

۳ -د پسونو زکات:

که د پسونو شمېر څلوېښتو ته ورسېږي، که هغه پسه وي یا وزه، نو هغې باندې یو پسه واجبیږي، چې هغه د پسه بچی دی او یا د وزې ښځینه بچی دی.

که د پسونو شمېر له څلوېښتو څخه کم وي، هغې باندې زکات نشته. که د پسونو ټولټال شمیر یو سل او یوویشت ته ورسیږي، هغې باندې دوه پسونه واجبیږي. که دوه سوه او یو ته ورسیږي، هغې باندې درې پسونه واجبیږي.

بیا له دې مقدار وروسته فرض استقرار پیدا کوي، او په هر سلو پسونو باندې یوه پسه واجبیږي، او په څلورو سوو پسونو باندې څلور پسونه واجبیږي، او داسې نور په همدې ترتیب سره.

دویم: د ځمکې د حاصلاتو زکات:

د ځمکې حاصلات په دوه ډوله دي:

١)غلې دانې او میوې.

٢)معدنونه (منرالونه.)

لومړی ډول: غلې دانې او میوې:

په غله جاتو کې لکه: غنم، وربشې او وریجې زکات واجبیږي. او په مېوو کې لکه: کجورې او ممیز او په نورو نباتاتو لکه، حبوبات او سبزیجاتو کې زکات نه واجبیږي.

د غلو او میوو د زکات د واجبېدو شرطونه:

۱)چې ذخیره وي: په هغه شي باندې زکات نشته چې نه وي ذخیره شوي لکه مېوې او سبزیجات.

۲)چې د اندازه کولو وړ وي: نو په هغه څه باندې زکات نشته چې په شمېرلو یا تول باندې خرڅیږي لکه هندوانه، پیاز، انار او داسې نور.

۳)چي نصاب ته ورسیږي: چې دا پنځه وسقه (شپېته پیمانې، یا ۶۵۳ کیلو ګرام) وي او له دې څخه په کم څه باندې زکات نشته.

۴)چې نصاب د زکات د فرض کېدو پر مهال کې په ملکیت کې وي.

چا چې د زکات له وخت نه وروسته خپل کړ، په هغه باندې زکات فرض ندی، لکه د حاصل له راټولو وروسته چا اخیستی وي او یا چا تحفه ورکړی وي.

د زکات د واجبېدو وخت:

په حبوباتو او میوو کې زکات هغه وخت واجبیږي کله چې پاخه شي. د پخېدو نښه په لاندې ډول ده:

الف- په حبوباتو کې: کله چې کلک او سخت شي.

ب- د کجوري په میوو کې: کله چې سور یا زیړ شي.

ج- په انګورو کې: تر څو نرم او خواږه شي.

نصاب یې:

د حبوباتو او میوو نصاب: پنځه وسقه (شپېته پیمانې، یا ۶۵۳ کیلو ګرامه). او وسق شپېته صاعه (پیمانې) دي، نو نصاب درې سوه نبوي صاعه دي، او نصاب په کیلوګرامو کې تقریبا 900 کیلوګرامه دی.

هغې کې د زکات واجب اندازه:

په هغه څه باندې چې پرته له وسایلو او لګښت څخه خړوبیږي عُشر واجبیږي، لکه د باران او د چینو په اوبو سره چې خړوبې شوي وي.

په هغه څه باندې چې په لګښت او سختۍ خړوبیږي په هغې کې د عُشر نیمایي واجبیږي، لکه هغه څه چې د څاګانو او سیندونو څخه د څارویو یا عصري ماشینونو په واسطه خړوبیږي.

دوهم ډول: معدنونه (منرالونه):

هغه څه چې له ځمکې څخه راویستل کیږي: معدنونه (منرالونه)، دا هغه څه دي چې له ځمکې څخه رایستل کیږي پرته لدې چې د هغې له جنس څخه وي؛ لکه سره زر، سپین زر، اوسپنه او جواهر.

د زکات د واجبېدلو وخت یې:

کله چې هغه ترلاسه کړي او مالکیت یې ولري؛ پرته له ځنډ څخه یې باید زکات وباسي، ځکه چې د یو کال تېرېدل په کې لازم ندی. نصاب یې د سرو او سپینو زرو نصاب دی، او د هغې د قیمت د عُشر څلورمه برخه باید ترې زکات ورکړل شي.

دریم: د اثمانو (قیمتي شیانو) زکات:

او اثمان: سره زر، سپین زر او بانکي نوټونه دي، چې زکات ورکول یې واجب دي او دلیل یې د الله تعالی قول دی :

﴿...وَٱلَّذِينَ يَكۡنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلۡفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٖ ٣٤﴾ [التوبة: 34]

(او هغه کسان چې سره زر اوسپین زر خزانه کوي او هغه د الله په لاره کې نه لګوي، نو دوی ته د ډېر دردوونکي عذاب زیری ورکړه) [التوبة: 34] .

او په حدیث کې راغلي: «ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يؤدي فيها حقها؛ إلا إذا كان يوم القيامة صفحت له صفائح من نار» «د سرو زرو او سپینو زرو هیڅ مالک نشته چې حق یې نه ادا کوي؛ مګر دا چې د قیامت په ورځ به د ده لپاره د اور تختې کېښودل شي [٣۴]

علماوو په دې خبره اتفاق کړی چې زکات په سرو زرو او سپينو زرو واجب دی، او بانکنوټونه هم د سرو او سپينو زرو په شان حکم لري؛ ځکه چې دا د نغدو معاملو په بدل کې د هغو ځای ناستي دي.

په اثمانو کې د زکات نصاب او د زکات اندازه:

هر کله چې سره زر شل مثقالو ته ورسيږي، زکات پرې واجبيږي. او سپين زر دوه سوه اسلامي درهمو ته ورسيږي: د عُشر څلورمه برخه يې بايد زکات ورکړل شي، که په نغدو تبديلې شي او که تبديلې نشي، د بانکنوټونو نصاب: د سرو او سپينو زرو نصاب دی؛ ځکه چې دا په قيمت کې د هغو ځای ناستې دي، نو کله چې نصاب ته ورسيږي، زکات پرې واجبيږي. او غالبا د اوسنيو بانکنوټونو نصاب په سپينو زرو باندې اټکل کيږي؛ ځکه چې د سرو زرو په پرتله ارزانه دي، او نصاب يې له سروزو څخه ژر رسيږي. که يو مسلمان د (۵۹۵) ګرامه سپينو زرو په اندازه مال ولري، او يو کال پرې تېر شي نو زکات پرې واجبيږي. د يو ګرام سپينو زرو ارزښت وخت په وخت بدليږي، څوک چې لږ مال ولري او پدې نه پوهيږي چې نصاب ته رسېدلی که نه، نو د سپينو زرو له تاجرانو څخه دې د يو ګرام سپينو زرو د ارزښت پوښتنه وکړي، بيا دې په (۵۹۵) ضرب کړي، او حاصل يې د زکات نصاب دی.

فايده: که غواړي د خپل مال زکات وباسي؛ نصاب بايد په څلويښتو تقسيم کړي، او کومه نتيجه چې لاس ته راځي هغه واجب مقدار دی.

څلورم: د سوداګريزو مالونو زکات:

دا هغه څه دي چې د پلورلو، اخيستلو، او ګټې لپاره چمتو شوي وي. سوداګريزو مالونو کې د غير نغدي پيسو ټول ډولونه شامل دي؛ لکه موټر، جامې، ټوکر، اوسپنه، لرګي او داسې نور چې د تجارت لپاره چمتو شوي وي.

په سوداګريزو مالونو کې د زکات د فرضيت شرطونه:

۱ -دا چې په کار سره د هغو مالک وي: لکه خرڅول، کرايه ورکول او داسې نور د ګټې اخيستلو لارې.

۲ -د تجارت په نیت د هغو مالک وي: نیت یې د کسب او مال لاسته راوړل وي، ځکه چې عملونه په نیت ولاړ دي، او تجارت عمل دی، نو د نورو اعمالو په شان نیت هم ورسره تړلی وي.

۳ -دا چې قیمت یې د دوو نقدو څخه یو ته په نصاب کې ورسیږي.

۴ -د یو حول تیرېدل، چې هغه د کال تیرېدل دي.

د مالونو د زکات ورکولو طریقه:

د کال په پای کې د دوو نقدو (سره زر یا سپین زر) باندې د هغو زکات وېستل کیږي، کله چې د دوو نقدو سره یې قیمت معلوم شي او له هغو څخه یو باندې نصاب ته ورسیږي؛ د هغې د قیمت د لسمې څلورمه برخه ایستل کیږي.

پنځم: د فطر صدقه (سرسایه):

دا هغه صدقه ده: چې د روژې د میاشتې په پای کې واجبیږي. او د هجرت په دویم کال کې فرض شوی ده.

حکم یې:

د فطر صدقه په هر مسلمان واجب ده چې د اختر په ورځ او شپه کې د ځان او کورنی لپاره د کفایت څخه زیات خوراک ولري. په هر مسلمان، نارینه او ښځینه، ماشوم او بوډا، آزاد او غلام باندې فرض ده. ددې حدیث پر اساس: «فرض رسول الله زكاة الفطر على العبد والحر والذكر والأنثى، والصغير والكبير، من المسلمين» "رسول الله صلی الله علیه وسلم په هر مسلمان غلام او آزاد، نر او ښځې، ماشوم او بوډا باندې صدقه فطر فرض کړې ده". [۳۵]. او فرض: د واجب او الزامیت په معنا دی.

د مشروعیت حکمت یې:

ابن عباس رضي الله عنهما فرمایي: «فرض رسول الله ﷺ زكاة الفطر؛ طهرة للصائم من اللغو والرفث، وطعمة للمساكين» "رسول الله صلی الله علیه وسلم د فطر صدقه د روژه نیونکي لپاره د فضول او فحش خبرو څخه د پاکوالي او د مسکینانو لپاره د یوې مړی ډوډۍ لپاره فرض کړې ده [۳۶]

د وجوب او ادا کولو وخت يې:

د فطر صدقه زکات ورکول د اختر د شپې د لمر له لوېدو څخه پيلېږي، او مستحب ده چې د اختر په ورځ د اختر لمانځه ته له تللو مخکې ادا شي، د اختر له لمانځه نه وروسته کول يې جواز نلري. که د اختر د لمانځه څخه وروسته يې وځنډوي؛ نو قضايي ادا کول يې پرې واجب دي، او دغه کس د ټاکل شوي وخت څخه وروسته په ځنډولو سره د ګناه مرتکب شوی دی.

دا ممکن ده چې د اختر څخه يوه يا دوه ورځې وړاندې ادا شي.

مقدار او هغه څه چې بايد له هغې څخه د فطر صدقه ورکړل شي:

د هيواد د خلکو لپاره د معمول خوړو يو صاع (پيمانه)؛ لکه وريجې، خرما، غنم او داسې نور. او د يو صاع (پيمانې) اندازه: تقريبا درې کيلوګرامه ده. په بدل کې يې د قيمت ويستل د پيسو په ورکولو سره جواز نلري؛ ځکه چې دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم د حکم خلاف دي.

د زکات ادا کول او د مصرف ځای يې:

د ادا کولو وخت يې:

زکات بايد سمدلاسه ادا شي کله چې يې ټاکل شوی وخت راشي. پرته له ضرورته د هغې ځنډول جواز نلري، لکه دا چې مال په کوم لرې هېواد کې وي او د وکالت لپاره څوک نه وي.

د ادا کولو ځای يې:

زکات په هغه ملک کې ورکول غوره دي چې مال په کې وي. په لاندې حالتونو کې له هغه هيواد څخه چې مال په کې دي بل هيواد ته ليږدول جواز لري:

أ- کله چې په دې ملک کې د زکات اړمن خلک نه وي.

ب- که په بل هېواد کې اړمن خپلوان وموندل شي.

ج- که کوم مشروع مصلحت وي چې د مال د انتقال غوښتنه کوي، لکه: د قحط او سيلاب ځپلو مسلمانانو سيمو ته د هغې ليږدول.

د ماشوم او ليوني په مال کې زکات فرض دی، د عامو دلايلو پر اساس، او د زکات ورکولو مسئووليت د هغوی په مال کې د سرپرست له خوا بايد ادا شي. له نيت پرته د زکات ورکول جواز نلري، د هغه ﷺ په قول: «إنما الأعمال بالنيات» "عملونه د نيت پورې تړلي دي[۳۷.]

د زکات مستحقان:

هغه طبقه خلک چې هغوی ته زکات ورکول کيږي اته دي:

لومړۍ طبقه: فقيران:

دوی هغه څوک دي چې د کور، خوړو او جامو په برخه کې بنسټيز د کفايت شيان ونلري. د زکات اندازه دوی ته ورکول کيږي، چې د هغوی د يو کال بشپړ کفايت لپاره بسنه وکړي.

دويمه طبقه: مسکينان:

دا هغه کسان دي چې له خپل کفايت څخه زيات څه ولري، مګر په بشپړ ډول يې و نه مومي، لکه: څوک چې معاش لري ليکن د يو کال لپاره بسنه نه کوي.

د زکات اندازه چې دوی ته ورکول کيږي: چې د يو کال لپاره د دوی او هغه چا لپاره بسنه وکړي چې دوی يې سرپرستي کوي.

دريمه طبقه: هغه کسان چې په دې برخه کې کار کوي:

دا هغه کسان دي چې د زکات د راټولولو لپاره د سرپرست لخوا ټاکل شوي، يا د هغې د ساتلو يا اړمنو کسانو ته د سپارلو مسوليت لري.

د زکات اندازه چې دوی ته ورکول کيږي: هغوی ته د کار د مزد په اندازه ورکول کيږي، که چيرته دوی ته دولت معاش يا اجرت نه ورکوي.

څلورمه طبقه: هغه کسان چې زړونه يې پخلا شي:

او دا هغه کسان دي چې په زکات ورکولو سره د هغوی د اسلام منلو هيله شتون ولري، د هغوی د ايمان د پياوړتيا لپاره، يا د مسلمانانو په وړاندې د هغوی د شر د مخنيوي لپاره.

د زکات دومره اندازه دوی ته ورکول کیږي: په څومره چې د دوی زړونه ترلاسه کېدلای شي.

پنځمه طبقه: رقاب:

د رقاب څخه مقصد د غلامانو او مکاتبینو آزادېدل دي.

او مکاتَب: هغه مملوک ته ویل کیږي خپل ځان یې د خپل مالک څخه اخیستی وي، پدې کې: په جنګونو کې د مسلمانو بندیانو خلاصول هم شامل دي.

شپږمه طبقه: قرضداران او دوی په دوه ډوله دي:

لومړی: هغه څوک چې د خپلو ضرورتونو لپاره پوروړی وي، او د خپل پور د ادا کولو لپاره څه و نلري. هغه ته هغومره ورکول کیږي چې خپل پور ادا کړي. دوهم: هغه څوک چې د پخلاینې له امله قرضداره شوی وي. هغه ته باید ورکړل شي ترڅو خپل پور ادا کړي، که څه هم شتمن وي.

اوومه طبقه: في سبیل الله:

هغه کسان چې د الله په لاره کې جهاد کوي.

د زکات اندازه چې دوی ورکول کیږي: څومره چې د الله په لاره کې د جهاد لپاره کافي وي؛ له سپارلۍ، وسلې، خوراک او داسې نورو څیزونو څخه.

اتمه طبقه: ابن السبیل:

هغه مسافر دی چې توښه او نفقه یې ختمه شوې وي یا ترې غلا شوې وي، او هیڅ مال ورسره نه وي چې وکولی شي خپل هیواد ته ولاړ شي.

د زکات اندازه چې دوی ته ورکول کیږي: د هغه څه په اندازه چې خپل هیواد ته یې ورسوي، که څه هم هغه په خپل هیواد کې شتمن وي.

څلورم مبحث: روژه

روژه: د الله عبادک کول دي له سهار څخه تر لمر لوېدو پورې له هغو شیانو څخه ځان ساتل چې روژه ماتوي.

دا د اسلام له رکنونو څخه یو رکن دی. او د الله له فرایضو څخه یو ستر فرض دی، او ددین د پېژندل شوي ضروریاتو څخه شمېرل کيږي، قرآن، سنت او د مسلمانانو اجماع ددې په واجب والي باندې دلالت کوي. الله تعالی فرمايي :

﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ هُدٗى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٖ مِّنَ ٱلۡهُدَىٰ وَٱلۡفُرۡقَانِۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡيَصُمۡهُ ...﴾ [البقرة: 185]

(د رمضان میاشت هغه ده چې په هغې کې قرآن نازل کړی شوی دی، چې د خلقو لپاره هدایت دی، او د هدایت او د فرقان (د حق او د باطل بېلوونکي) ښکاره دلیلونه دي، نو په تاسو کې چې څوك دې میاشتې کې حاضر و، نو هغه دې د دې روژې ونیسي) [البقرة: 185].

د رمضان روژې د واجبېدلو شرطونه:

١ -اسلام، له کفارو څخه نه صحیح کيږي.

٢ -بلوغ، نابالغ باندې واجب ندي. د تمیز کوونکي ماشوم روژه صحیح ده، او د هغه لپاره نفل حسابيږي.

٣ -عقل، په لیوني باندې روژه فرض نده، او له هغه څخه نه صحیح کيږي، د نیت د نشتوالي له امله.

٤ -چې د روژې نیولو وړتیا ولري. هغه ناروغ باندې نده واجب چې روژه نشي نیولی، او نه په مسافر باندې، او کله چې عذر (ناروغي او سفر) له منځه لاړ شي قضا به يې ادا کوي. او دا چې له ښځې څخه قبوله شي، ښځه باید: د حیض او نفاس د وینو څخه پاکه وي.

د روژې د میاشتې پیل په یو له دوو شیانو باندې کيږي:

الف- د رمضان د میاشتې لیدل، دلیل يې د هغه ﷺ قول دی: «صوموا لرؤيته، وافطروا لرؤيته» "د میاشتې په لیدلو سره روژه ونیسئ، او د میاشتې په لیدلو سره روژه ماته کړئ[.٣٨"]

ب- د شعبان میاشت دېرش ورځې پوره کېدل، دا هغه وخت دی چې د رمضان میاشت نه وي لیدل شوې، او وريځې یا دوړې يې له لیدلو مانعې شوي وي، د

رسول الله ﷺ ددې قول پر اساس: که پر تاسو باندې وريځې وي، نو د شعبان شمير دېرش ورځې پوره کړئ[۳۹.]

په روژه کې نيت:

روژه د نورو عبادتونو په څېر ده چې نه صحيح کيږي مګر په نيت سره، په فرضي روژه کې د نيت وخت له نورو سره توپير لري او هغه په لاندي ډول سره بيانيږي :

لومړی: فرضي روژه؛ لکه د رمضان روژه، قضايي روژه، او يا د نذر روژه، نيت يې د شپې له سهاره مخکې کيږي، د هغه ﷺ په دې قول سره: «من لم يبيت الصيام من الليل فلا صيام له» "څوک چې د شپې لخوا د روژې نيت ونکړي، د هغه لپاره روژه نشته[."۴۰.]

دويم: نفلي روژه: او ددغې روژې لپاره د ورځې لمخې هم د روژې نيت کول صحيح دي. په دې شرط چې د سهار څخه وروسته يې داسې څه نه وي خوړلی چې روژه ماتوي.

د روژې ماتوونکي:

اول: جماع کول، نو کله چې جماع وشي روژه فاسديږي، او د هغې ورځې چې جماع په کې ترسره شوې قضاء راوړل کيږي، او هغه بايد د قضاء سربيره کفاره ورکړي، کوم چې د غلام آزادول دي. که هغه ونه موندل شي نو دوه مياشتې پرله پسې روژه دې ونيسي. که د شرعي عذر له امله توان ددې توان هم نه لري، نو بايد شپيتو مسکينانو ته خواړه ورکړي، د هر مسکين لپاره د هيواد د خوراک څخه نيمه پيمانه (صاع) خواړه ورکړي .

دويم: د مني خارجېدل: د ښکلولو، لمس کولو، استمنا (موټي وهلو)، يا د مکرر کتلو له امله، نو قضا بايد راوړي پرته له کفارې څخه؛ ځکه چې کفاره يوازې د جماع لپاره ځانګړې ده. ليکن څوک چې په خوب محتلم شي (شيطان يې وغولوي)، او بيا له هغه څخه انزال وشي؛ په دې باندې هيڅ نشته؛ ځکه چې دا د هغه د ارادې پرته دی، نو د جنابت غسل دې وکړي.

دريم: په قصدي ډول خوړل او څښل، د الله تعالی په دې قول سره :

﴿... وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِ...﴾ [البقرة: 187]

(او خورئ، او څښئ تر هغه چې تاسو ته سپين تار د سبا له تور تار نه ښه ښکاره (او بېل) شي) [البقرة: 187] .

او څوک چې په هيره باندې خوراک او يا څښاک وکړي؛ په هغه باندې هيڅ نشته؛ ددې حديث پر اساس: «من نسي وهو صائم، فأكل أو شرب، فليتم صومه، فإنما أطعمه الله وسقاه» "څوک چې د روژې په حالت کې په هېره باندې خوراک او يا څښاک وکړي، نو خپله روژه دې پوره کړي، ځکه الله تعالى ورته خوراک او څښاک ورکړی دی[."۴۱.]

څلورم: په قصدي توګه استفراق کول، ليکن چا باندې چې کانګې غلبه وکړي پرته د هغه له اختيار څخه؛ د هغه په روژه باندې اغيزه نه کوي. د هغه صلى الله عليه وسلم په قول: «من ذرعه القيء فليس عليه قضاء، ومن استقاء عمداً فليقض» "هغه څوک چې پرته له اختياره کانګې وکړي هغه باندې قضا نشته، او څوک چې په قصدي ډول کانګې وکړي بايد قضا راوړي[."۴۲.]

پنځم: له بدن څخه د وينې ايستل؛ د حجامې، وينه تويولو، او يا د ناروغ سره د مرستې لپاره وينه ورکولو له امله، په دې ټولو باندې روژه ماتيږي، ليکن د معاينې لپاره چې په لږه پيمانه وينه ايستل کيږي؛ دا په روژه باندې اغيزه نه کوي. همدارنګه پرته له اختياره د وينو وتل، لکه د پوزې، زخمونو، يا د غاښ ايستلو؛ دا هم په روژه اغيزه نه کوي.

هغه کسان چې په رمضان کې روژه ماتولی شي:

لومړی قسم: هغه کسان چې روژه ماتوي او قضاء هغوی باندی واجب ده، دا دي:

اول: هغه ناروغ چې د هغه څخه د رغېدو هيله شتون ولري، او روژه هغه ته ضرر او يا تکليف رسوي.

دوهم: مسافر؛ که هغه په سفر کې تکليف مومي يا يې نه مومي،

او هغو لپاره دليل: د الله تعالى دا قول دی :

﴿... وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ...﴾ [البقرة: 185]

(او څوك چې مريض وي، يا پر سفر وي، نو (پر هغه) د نورو ورځو شمېرل دي) [البقرة: 185] .

دريم: حامله يا شيدې ورکوونکې ښځه، که روژه نيول هغوی لره سخت وي، او يا هغوی يا د هغوی ماشومانو ته ضرر رسوي، هغوی د ناروغ حکم لري، نو د هغوی لپاره روژه ماتول جواز لري. ليکن دوی بايد خپلې قضا شوي روژې په بل وخت کې ادا کړي .

څلورم: حايضه او يا نفاسه ښځې،او د روژې ماتول هغوی باندې واجب دی. د هغوی روژه صحيح نه ده او په نورو ورځو کې يې بايد قضاء ادا کړي.

دويم قسم: هغه کسان چې د روژې په مياشت کې د روژې ماتول ورته روا دي، او هغه باندې کفاره واجب ده، هغوی په لاندې ډول دي:

لومړی: هغه ناروغ چې د رغېدو هيله يې نه وي.

دوهم: هغه بوډا چې روژه نشي نيولی.

دوی روژه ماتوي، او د روژې د مياشتې د هرې ورځې په مقابل کې يو مسکين ته ډوډۍ ورکوي. ليکن هغه بوډا چې د خرف (ډير بوډا) درجې ته ورسيږي له هغه څخه مکلفيت لرې کيږي؛ هغه کولای شي چې روژه ماته کړي او هغه باندې څه نشته.

د قضا نيتېه او د ځنډولو حکم يې:

د رمضان د روژې قضا د يو رمضان څخه تر راتلونکي رمضان پورې ده، غوره دا ده چې قضا کې بيړه وشي، د روژې قضاء د بلې روژې وروسته ځنډول جواز نلري، د عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی، هغې وويل: «کان يکون عليّ الصوم من رمضان، فما أستطيع أن أقضيه إلا في شعبان لمكان رسول الله صلى الله عليه وسلم » «ما باندې به د رمضان د روژې قضا وه، نو ما د شعبان پرته بل وخت کې نشوه ترسره کولای، د رسول الله صلى الله عليه وسلم د مکان له امله[۴۳.]

څوک چې د روژې قضاء له بلې روژې وروسته وځنډوي دوه حالتونه لري:

۱ -چې د شرعي عذر په خاطر يې وځنډوي، لکه: که ناروغي يې تر بلې روژې پورې دوام وکړي، د دې لپاره يوازې قضاء ده.

۲ -که له شرعي عذر پرته يې وځنډوي، دلته په ځنډ کولو سره ګناهګاريږي، نو بايد توبه وباسي او قضاء يې ادا کړي، او د هرې ورځې په بدل کې يو مسکين ته خوراک ورکړي.

نفلي روژه د هغه چا لپاره چې هغه باندې قضاء وي:

چا باندې چې د رمضان مياشت قضايي روژه وي؛ غوره دا ده چې دا د نفلي روژې څخه مخکې قضا باندې پيل وکړي. خو که هغه نفلي روژه وي چې وخت يې تيريږي - لکه د عرفې او عاشورا روژه-؛ نو دغه روژې دې مخکې د قضا راوړلو څخه ونيسي؛ ځکه چې د قضا وخت پراخه دی، او د عاشورا او عرفې وخت له لاسه ځي. خو د شوال شپږ روژې نه نيول کيږي مګر وروسته له قضاء څخه.

هغه روژې چې نيول يې حرام دي:

۱ -د کوچني اختر او لوی اختر په ورځو کې روژه نيول؛ ځکه چې له هغو څخه منع شوېده.

۲ -د ذوالحجې په مياشت کې د تشريق د ورځو روژه نيول. پرته له هغه چا چې د تمتع او قران حج کې وي او د قرباني لپاره څه و نه مومي. د تشريق ورځې: د ذوالحجې د مياشتې يوولسمه، دولسمه او ديارلسمه دي. ۳- د شک ورځ د شک لپاره، او هغه د شعبان د مياشتې ديرشمه ده. کله چې د هغې شپه د وريځې يا دوړې شپه وه چې د سپوږمۍ د ليدلو مخه يې نيوله.

هغه ورځې چې روژه نيول يې مکروه دي:

الف- د رجب مياشت د روژې لپاره ځانګړي کول.

ب- د جمعې ورځ د روژې لپاره ځانګړي کول، ځکه چې له هغو څخه منع شوې ده. که يوه ورځ مخکې او يا وروسته روژه ونيسي نو کراهت يې بيا له منځه ځي.

مسنونه روژې:

الف- د شوال د میاشتې شپږ ورځې.

ب- د ذی الحجې نهه ورځې روژه نیول، او په هغو کې تر ټولو تاکید شوې د عرفې ورځ ده، پرته له حاجي څخه؛ د هغه لپاره ددې ورځې روژه نیول جواز نلري، او ددې ورځې روژه نیول د دوو کلونو د ګناهونو کفاره ده.

ج- د هرې میاشتې درې ورځې روژه نیول، او غوره داده چې ایام البیض ونیول شي او هغه ورځې: دیارلسمه، څوارلسمه او پنځلسمه دي.

د هرې اونۍ د دوشنبې او پنجشنبې روژه نیول، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به یې روژه نیوله؛ ځکه چې د بندګانو اعمال پدې ورځو کې - الله تعالی ته - وړاندې کیږي.

نفلي روژه:

الف- د داود علیه السلام روژه ده، هغه یوه ورځ روژه نیوله او بله ورځ به یې نه نیوله.

ب- د الله تعالی د محرم د میاشتې روژه نیول، او دغه میاشت تر ټولو غوره میاشت ده چې په هغه کې د روژې نیول مستحب دي. او تاکید شوي پکې: د عاشورا د ورځې روژه ده چې د محرم لسمه ده. او نهمه ورځ روژه هم ورسره نیول کیږي، ځکه رسول اللهﷺ فرمایلي دي: «لئن بقيت إلى قابل لأصومن التاسع». "که زه تر راتلونکي - کال - پورې ژوندی وم، نو زه به د نهمې ورځې روژه هم ونیسم". او د یو کال مخکنیو ګناهونو کفاره ده.

پنځم مبحث: حج

حج په لغت او اصطلاح کې:

حج په لغت کې: نیت کولو ته وايي، او په اصطلاح کې: د بیت الله الحرام او مشاعرو نیت کول په یو خاص وخت کې د ځانګړو مراسمو د ترسره کولو لپاره.

عمره په لغت کې: زیارت کولو ته وايي.

په اصطلاح کې: د بیت الله الحرام زیات په هر وخت کې د ځانګړو عبادتونو د ترسره کولو لپاره.

حج د اسلام له رکنونو او سترو بنسټونو څخه دی. حج د هجرت په نهم کال کې فرض کړی شو. او رسول الله صلی الله علیه وسلم یو حج کړی و چې هغه (حجة الوداع) دی. حج په ټول عمر کې یو ځل پر توان لرونکي باندې فرض دی. او که له هغه څخه زیاتیږي هغه نفل دی. د ډیری علماوو په نظر د عمرې ادا کول یو ځل واجب دي. د رسول الله صلی الله علیه وسلم ددې قول پر اساس کله چې وپوښتل شو: آیا د ښځو لپاره جهاد شته؟ هغه وفرمایل: «نعم، علیهن جهاد لا قتال فیه: الحج والعمرة» "هو، د هغوی لپاره جهاد شته چې جنګ پکې نشته: حج او عمره. ."

د حج او عمرې د واجبوالي شرطونه:

١- اسلام

٢- عقل

٣- بلوغ

۴- آزادي

۵- توان

او ښځې لپاره شپږم شرط اضافه کیږي، چې هغه د محرم شتون دی تر څو له هغې سره د ادا کولو لپاره سفر وکړي. ځکه چې له محرم پرته د حج او یا بل کوم مقصد لپاره سفر کول روا نه دي. د هغهﷺ په قول: «لا تسافر المرأة إلا مع ذي محرم، ولا یدخل علیها رجل إلا ومعها محرم» «ښځه دې له محرم پرته سفر نه کوي، او سړی دې هغې ته نه داخلیږي مګر دا چې هغې سره محرم وي». [۴۵] .

او د ښځې محرم: د هغې خاوند، او یا هغه څوک دی چې له هغې سره یې په ابدي توګه نکاح کول حرام وي؛ د نسب له مخې: لکه د هغې ورور، پلار، تره، وراره او ماما. یا د مباح سبب له مخې: رضاعي ورور، یا د سخرګنې له لارې، لکه د مور خاوند او د خاوند زوی. او توان: دا چې: مادي او فزیکي توان ولري، تر څو وکولی شي رکوب (سواري) وکړي او د سفر تحمل ولري، او

دومره مال ولري چې د هغه د تګ او راتګ لپاره کافي وي، او همدارنګه وکولی شي د خپلو ماشومانو او هغو کسانو لپاره هم کفایت وکړي چې هغه باندې د هغوی د نفقې مسئولیت وي ترڅو چې هغه بیرته دوی ته را وګرځي.

او د حج لاره د ځان او مال لپاره خوندي وي.

او هغه څوک چې له ځاني وړتیا پرته د مال توان ولري، که هغه بوډا وي، یا په اوږدمهاله ناروغۍ اخته وي، او د هغه د رغیدو هیله نه وي؛ په هغه باندې واجب ده چې د هغه له لوري بل څوک په وکالت سره حج او عمره وکړي.

څوک چې د هغه نیابت یا وکالت په حج او عمره کې صحیح کیږي دوه شرطونه دي:

۱ -هغه څوک وي چې مسلمان بالغ او عاقل وي.

۲ -دا چې پخپله د ځان لپاره یې د اسلام حج کړی وي.

د احرام مواقیت (ځایونه):

مواقیت: د میقات جمع ده، چې په لغت کې: حد ته وایي. او په اصطلاح کې: د عبادت ځای یا وخت ته ویل کیږي.

د حج مواقیت (ځایونه): زماني او مکاني دي:

الف: زماني مواقیت: کوم چې الله تعالی په خپل قول دې وینا کې یاد کړي دي:

﴿ٱلۡحَجُّ أَشۡهُرٞ مَّعۡلُومَٰتٞۚ﴾ [البقرة: 197]

(وخت د احرام د) حج څو معلومې میاشتې دي، نو چا چې په دې (میاشتو) کې (په ځان باندې) حج فرض کړ [البقرة: 197].

او دا میاشتې: شوال، ذوالقعده او د ذوالحجې لومړۍ لس ورځې.

ب- مکاني مواقیت: دا هغه حدود دي چې حاجي ته له احرام پرته مکې ته د تېرېدو جواز نه ورکوي. او هغه په لاندې ډول دي:

۱ -ذو الحُلَيفة: د مدینې د خلکو لپاره میقات.

۲ -الجُحْفة: د اهل شام، مصر، او مغرب خلکو لپاره میقات.

۳ -قَرْن المنازل: چې اوس د السيل په نوم يادېږي؛ د نجد د خلکو لپاره ميقات.

۴ -ذات عِرْق: د عراق د خلکو لپاره ميقات.

۵ -يَلَمْلَم: د يمن د خلکو لپاره ميقات.

او د چا کور چې د دې ميقاتونو څخه - حرم ته نږدې - وي؛ له خپل کور څخه دې د حج او عمرې لپاره احرام وکړي. او څوک چې د مکې له خلکو څخه وي؛ نو دوی له مکې څخه احرام تړي، او د احرام تړلو لپاره ميقات ته د تللو اړتيا نه لري. مګر د عمرې لپاره: دوی تر ټولو نږدې تحلل ځای ته ځي او احرام تړي. او که څوک غواړي حج او عمره وکړي نو د رسول الله صلى الله عليه وسلم له ټاکلو ځايونو څخه دې احرام وکړي، او دا هغه ټاکلي ځايونه دي چې مخکې تشريح شوي دي. د هغو کسانو لپاره چې غواړي حج او عمره وکړي له احرام پرته دې لدې ځايونو څخه نه تېرېږي.

·څوک چې د پورتنيو مواقيتو څخه تېرېږي پرته له اوسيدونکو څخه يې، نو هغوی بايد احرام کړی شوي تير شي.

·څوک چې لاره يې د مکې خوا ته وي او ياد شوو ميقاتونو څخه يو باندې هم نه تېرېږي که هغه د ځمکې، سمندر او هوا له لارې ويې، نو لازم ده چې کله يو ميقات ته نږدې شو نو احرام دې وتړي. د عمر ابن الخطاب رضي الله عنه په وينا: تاسو د خپلې لارې نږدې ميقات وګورئ. څوک چې په الوتکه کې د حج او عمرې د مناسکو د ادا کولو لپاره سفر وکړي، نو واجب ده چې کله الوتکه ميقات ته نږدې شوه احرام دې وتړي، د هغه لپاره جواز نلري چې د احرام په تړلو کې ځنډ وکړي تر هغه پورې چې الوتکه په هوايي ډګر کې ښکته شي.

احرام:

هغه د مناسکو (عبادتونو) دداخلېدو لپاره نيت کول دي، په عمره کې هغه: د عمرې لپاره د داخلېدو نيت دی. او په حج کې هغه: د حج لپاره د ننوتلو نيت دی. او هغه محرم نه بلل کيږي ترڅو چې د نسکو او عبادتونو نيت وکړي. ليکن يوازې د احرام اغوستل پرته له نيت څخه هغه احرام نه بلل کيږي.

د احرام مستحبات:

۱ -د احرام له داخلېدو مخکې بشپړ غسل کول.

۲ -په بدن کې د نارینه وو لپاره د خوش بويي استعمالول، نه د احرام په جامو کې.

۳ -د هغه احرام په سپین لنګ او چادر او چپلکو کې.

۴ -كه احرام تړي او سپارلی باندې وي باید قبلې ته مخامخ وي.

د نسکو ډولونه:

احرام کوونکی اختیار لري چې له درېيو نسکو څخه هر يو يې خوښ وي انتخاب کړي:

۱ -تمتع: د حج په میاشتو کې د عمرې احرام تړل، او هغه ترسره کول، بیا هماغه کال کې د حج لپاره احرام تړل دي.

۲ -افراد: یوازې له میقات څخه د حج لپاره احرام تړل دي، او د حج د مناسکو تر اداء کولو پورې په خپل احرام کې پاتې کېدل دي.

۳ -قران: دا چې حج او عمرې لپاره يو ځای احرام وتړي، او یا د عمرې لپاره احرام وتړي، بیا له هغه سره حج ته داخل شي مخکې له طواف کولو څخه، نو له میقات څخه د عمرې او حج نیت کوي، او یا د عمرې له طواف څخه مخکې، او د دواړو لپاره طواف او سعی کوي.

متمتع او قارن باندې فدیه لازمه ده، كه د مسجد حرام له اوسېدونکو څخه نه وي.

او له دې درېو مناسکو څخه غوره: تمتع دی، ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلو اصحابو ته پر هغه باندې امر کړی دی [۴۶] . ورپسې قران دی؛ ځکه چې هغه هم حج دی او هم عمره، او ورپسې بیا افراد دی.

که هغه له دغو مناسکو څخه د یوه لپاره احرام وتړي؛ له هغې وروسته تلبیه وايي، په داسې شکل: «لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك». «زه حاضر یم اې لویه څښتنه! زه حاضر یم تا لره

هیڅ شریک نشته، یقینا چې ټول تعریفونه او نعمتونه تا لره دي او پاچاهي تا لره ده، تا لره هیڅ شریک نشته».

او د اسنت دي، او ډیر ویل یې مستحب دي، نارینه دې په لوړ اواز وایي، او ښځې دې له ځانه سره وایي.

وخت یې: د احرام له تړلو څخه پیلیږي او د پای وخت یې په لاندې ډول دی:

لومړی: عمره کوونکی یې د طواف له پیلولو نه مخکې بندوي.

دویم: کله چې حاجی د اختر په ورځ جمرة العقبة وولي نو تلبیه بندوي.

د احرام محظورات (منع شوي) څیزونه:

لومړی محظور: د بدن له هر ځای څخه د ویښتانو کټ کول، خرئیل، او یا ویستل.

دویم محظور: له عذر پرته د لاس او پښې د نوکانو پرې کول یا کټ کول، که نوک یې مات شي او لیرې یې کړي نو هغه باندې فدیه نشته.

دریم محظور: د سړي لپاره د سر پټول په هغه څه سره چې نږدې وي لکه: خولۍ او غوتره (څادر).

څلورم محظور: د سړی لپاره د ګنډل شوو جامو یا د جامې د یوې برخې اغوستل، لکه قمیص، پګړۍ او پرتوګ. او مخیط: هغه څه چې د اندام د اندازې سره سم جوړ شوي وي، لکه ماسۍ، لاسپیلۍ (دستکشې) او جرابې. لیکن ښځه، د احرام په حالت کې چې د هغې د پټولو د ضرورت له امله هر څه وغواړي، اغوستلی شي، پرته له دې چې برقع نشي اغوستلی، او که نا محرم کسان د هغې له لارې تیر شي، نو خپل مخ دې په نورو څیزونو لکه خمار او جلباب باندې وپوښي. او په لاسونو کې به دستکشې نه اغوندي.

پنځم محظور: خوش بویي؛ ځکه چې په احرام کې داخل شوي کس ته لازمه ده چې د دنیا له زیب او زینت څخه ځان وساتي او آخرت ته مخه کړي.

شپږم محظور: د وچې د څاروي وژل او ښکار کول، نو محرم د وچې د څاروی ښکار نه کوي، او نه په ښکار کې مرسته کوي، او نه یې حلالوي.

د احرام په حالت کې د هغه څه خوړل حرام دي چې ښکار کړي يې وي، يا د هغه لپاره ښکار شوی وي، او يا يې په ښکار کې مرسته کړې وي، ځکه چې د هغو حکم د ده لپاره د مردارې دي.

او د سمندر ښکار؛ د محرم لپاره د هغو ښکار حرام ندي، او نه هم د کورني ځاروي لکه چرګ او غوا ذبح کول حرام دي؛ ځکه چې دا ښکار نه دی.

اووم محظور: د نکاح عقد (تړل) د خپل ځان او يا د بل چا لپاره او يا دا چې د بل چا لپاره شاهد وي.

اتم محظور: جماع. نو څوک چې د لومړي تحلل څخه مخکې جماع وکړي؛ د هغه مناسک فاسد شول، او په هغه باندې واجب دي چې خپل مناسک بشپړ کړي، او په راتلونکي کال کې يې قضا ادا کړي، او هغه باندې د اوښ ذبح کول دي. او که د لومړي تحلل څخه وروسته جماع وکړي؛ د هغه مناسک نه فاسدېږي، او هغه باندې دم دی، او په دې کې ښځه د سړي په شان ده که چېرته يې په خپلې رضا سره کړې وي.

نهم محظور: له فرج پرته مباشرت کول، نو د محرم لپاره له ښځې سره مباشرت کول روا نه دي، ځکه چي دا د حرامې جماع لپاره وسيله ده او له مباشرت څخه مراد: په شهوت سره ښځې باندې لاس وهل دي.

عمره:

الف- د عمرې رکنونه:

١ -احرام.

٢ -طواف.

٣ -سعې.

ب- د عمرې واجبات:

١ -د معتبر ميقات څخه احرام (نيت تړل).

٢ -د سر د ويښتانو خرئيل يا کمول.

ج- د عمرې طريقه:

لومړی کار چې عمره کوونکی يې پيلوي، اووه شوطونه (ګښت يا دوره) به پوره کوي، د حجر الاسود څخه يې پيلوي او په حجر الاسود باندې يې ختموي. د طواف په وخت کې بايد پاک وي او خپل عورت له نوم څخه تر زنګون پورې پټ وساتي. او سنت دا دي چې اضطباع وکړي، هغه دا چې خپله ښۍ اوږه ښکاره کړي، او څادر يې لاندې تېر کړي، او د څادر دواړه سرونه يې په چپه اوږه واچوي. او کله چې يې اووم شوط بشپړ کړ؛ اضطباع به پرېږدي، او خپلې دواړه اوږې به په خپل څادر سره وپوښي. او حجر الاسود ته به مخ کړي، که د ښکلولو امکان يې وي ښکل به يې کړي، او که امکان يې نه وي نو په ښي لاس دې ښکل کړي بيا دې خپل لاس ښکل کړي. او که دا ممکنه نه وي چې حجر الاسود لمس کړي، خپل ښي لاس پورته کوي او اشاره ورته کوي، او يو ځل وايي: "الله اکبر"، او خپل لاس نه ښکلوي او نه درېږي. بيا خپل طواف پيلوي؛ کعبه چپ طرف ته پرېږدي، او په لومړيو دريو شوطونو کې چابک چابک قدمونه اخلي، الرمل: نږدې نږدې چابک قدمونه اخيستل، او کله چې د يماني رکن (کونج) څخه تېرېږي، - چې د کعبې څلورم رکن (کونج) دی- که د لمس کولو امکان يې وي په ښي لاس باندې دې لمس کړي پرته له تکبير او ښکلولو څخه، او که د لمس کولو امکان يې نه وي نو روان دې شي او ورته دې نه اشاره کوي او نه دې تکبير وايي. او دوو رکنينو (کونجونو) يماني او اسود تر مينځ به ووايي :

﴿... رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ حَسَنَةٗ وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ٢٠١﴾ [البقرة: 201]

(ای زمونږ ربه! مونږ ته په دنيا کې نعمت راکړه او په اخرت کې (هم) نعمت راکړه او مونږ د اور له عذابه وساته) [البقرة: 201] .

او کله يې چې طواف ختم کړ؛ دوه رکعته لمونځ دې د مقام ابراهيم عليه السلام تر شا ادا کړي – که امکان ولري – که نه نو د مسجد حرام په هر ځای کې يې ادا کولی شي، د فاتحې نه وروسته په لومړي رکعت کې د الکافرون سورت ويل سنت دي. او په دويم رکعت کې له فاتحې نه وروسته د اخلاص سورت ويل سنت دي. بيا دې مسعا ته لاړ شي، او د صفا او مروه تر منځ دې اووه ګردشونه پوره کړي؛ تګ يې يو شوط (ګردش) او بيرته راتګ يې بل شوط (ګردش) دی. سعې به له صفا غونډۍ څخه پيلوي، غونډۍ ته به پورته شي، او يا د هغې تر

څنګ به ودرېږي، مګر صفا ته پورته کېدل غوره دي که امکان يې وي. او دلته به د الله تعالی دغه وينا تلاوت کړي چې فرمايي:

﴿۞ إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلۡمَرۡوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِۖ﴾ [البقرة: 158]

(يقينًا صفا او مروه د الله له نښنو څخه دي) [البقرة: 158].

او مستحب ده چې مخ قبلې ته کړي، د الله حمد او ثنا دې ادا کړي، او تکبير ووايي، او داسې ووايي:

لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ واللهُ أكبَرُ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ له، له المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، يُحْيِي ويُمِيتُ وَهو علَى كُلِّ شيءٍ قَدِيرٌ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ

«له الله پرته بل برحق معبود نشته او هغه يوازې دی هغه لره هيڅ شريک نشته، هغه لره پاچاهي او ټولي ثناوې دي او هغه پر هغه څه باندې قادر دی، نشته دی لايق د عبادت مګر يوازې هغه دی، الله خپله وعده پوره کړه او د خپل بنده مدد يې وکړ او تنهايي سره يې احزابو او ډلو ته ماتې ورکړه». بيا دې لاسونه پورته کړي هر څومره چې امکان ولري دعا دې وکړي، او دغه ذکر او دعا به درې ځله تکراروي. بيا به راکوز شي، او مروه ته به لاړ شي، تر هغه چې لومړۍ نښې (څراغ) ته ورسيږي، بيا به نارينه په چټکۍ سره ځي تر هغه چې دويمې نښې (څراغ) ته ورسيږي. او د ښځې لپاره دا جواز نلرې چې د دوو نښو (څراغونو) په منځ کې چټکي وکړي ځکه چې هغه عورت ده، بلکې د هغې لپاره په ټوله سعی کې په عادي شکل ګرځېدل دي. بيا به روان شي، او د مروه غونډۍ ته به پورته شي، او يا د هغې تر څنګ به ودريږي، مګر مروه ته پورته کېدل غوره دي که امکان يې وي. په مروه کې دې هغه څه ووايي لکه څنګه چې يې په صفا کې ويلي و، پرته له دې چې د آيت تلاوت وکړي، کوم چې الله تعالی فرمايي:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ [البقرة: 158]

(يقينًا صفا او مروه د الله له نښنو څخه دي)

ځکه دا يوازې صفا ته د پورته کېدلو پر مهال په لومړي شوط کې ويېل کيږي. بيا به راښکته شي، نو د مزل په ځای کې به مزل کوي او د تېزۍ په ځای کې به تېز ځي تر دې چې صفا ته ورسيږي. او دا کار به اوه ځلې کوي، تګ يې يو شوط او بېرته راتګ يې بل شوط حسابيږي، او مستحب دي چې د امکان تر

حده په سعي کې ډېر ذکر او دعا ووايي، او د لويې او وړې بې اودسی څخه پاک وي، او که سعي يې پرته له طهارت څخه ادا کړه نو سعي ورته حسابيږي. همدارنګه که وروسته له طواف څخه ښځه حايضه يا نفاسه شي؛ هغه دې سعي وکړي، او سعي د هغې لپاره حسابېږي، ځکه چې په سعی کې پاکوالی شرط ندی، بلکې مستحب دی.

او کله چې سعي بشپړه کړي؛ د سر وېښتان به وخرئي او يا دې واړه کړي، او د نارينه و لپاره خريل غوره دي.

په دې سره عمره پای ته ورسېده.

حج:

الف- د حج ارکان:

١ -احرام (نيت).

٢ -په عرفات کې ودريدل.

٣ -طواف افاضة.

۴ -سعې.

ب- د حج واجبات:

١ -له ميقات څخه احرام تړل.

٢ -د ذي الحجې په نهمې ورځ په عرفه کې د ورځې تر لمر لوېدو پورې ولاړېدل د هغه چا لپاره چې عرفه کې د ورځې لخوا ولاړ وي.

٣ -په مزدلفه کې د ذي الحجې د لسمې شپې تر نيمې شپې پورې شپه تيرول.

۴ -د تشريف په ورځو کې په منا کې شپې تېرول.

۵ -د جمراتو ويشتل.

۶ -خرئيل او يا واړه کول.

٧ -د وداع (خدای په امانۍ) طواف.

ج- د حج طريقه:

دا چې کله مسلمان میقات ته ورسيږي د حج دې نيت وکړي او که وخت کم وي نو د افراد حج نيت وکړي، کله چې مکې ته ورسيږي نو طواف او سعی دې وکړي، او په خپل احرام کې دې پاتې شي تر څو چې د عرفې په ورځ په نهمه ورځ عرفات ته لاړ شي. تر لمر لوېدو پورې به هلته پاتې شي، بیا به له هغه ځایه په تلبیه ویلو سره مزدلفې ته ولاړ شي. نو هلته به د سهار د لمانځه تر ادا کولو پورې پاتې شي، بیا به د الله تعالی په ذکر، تلبیه او دعاء کولو مصروف اوسي تر څو چې سپېده ښکاره شي، کله چې سپېده ښکاره شي نو د لمر له راختلو مخکې به منا ته روان شي. بیا د عقبې جمره په اوو کاڼو ویشتل کیږي، بیا به وېښتان وخروي او یا دې واړه کړي، خو خرئیل یې غوره دي. بیا به طواف افاضه وکړي، او لومړی سعې ورته کافي ده. په دې توګه یې حج ترسره شو، او د هغه لپاره بشپړ تحلل (له احرام څخه وتل) روا شول. او هغه باندې د یوولسمې او دولسمې ورځې جمرات ویشتل پاتې کیږي، که چیرې هغه بیره ولري؛ نو هغه دې درې جمرات په اوو کاڼو سره وولي،له هر کاڼي ویشتلو سره دې تکبیر ووایي. له کوچنۍ (صغری) سره به پیل وکړي چې د الخيف جومات ته څېرمه ده، بیا منځنۍ (وسطی)، بیا جمرة العقبة، کومه چې وروستۍ یوه ده. هره جمره به په اوو کاڼو ولي.

او که وغواړي ددولسمې ورځې وروسته هم پاتې شي؛ دیارلسمې ورځ کې به جمرات وولي څرنګه یې چې په دولسمه او یوولسمه ورځو کې ویشتلي وې.

د ویشتلو وخت: په دریو ورځو کې له زوال نه وروسته دی.

که په دولسمه ورځ د لمر له لوېدو مخکې ووت، ستونزه نشته. او که په دیارلسمه ورځ له غرمې وروسته د جمراتو تر ویشتلو پورې کښېني، دا غوره ده. د الله تعالی ددې قول پر بنیاد:

﴿۞ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡدُودَٰتٖۚ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوۡمَيۡنِ فَلَآ إِثۡمَ عَلَيۡهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلَآ إِثۡمَ عَلَيۡهِۖ لِمَنِ ٱتَّقَىٰۗ ...﴾ [البقرة: 203]

(پس څوك چې په دوه ورځو کې ژر لاړ، نو پر هغه هېڅ ګناه نشته، او چا چې تاخیر وکړ، نو پر ده (هم) هېڅ ګناه نشته، د هغه چا لپاره چې تقویٰ یې غوره کړې وي) [البقرة: 203] .

او كه وغواړي سفر وكړي؛ په اوو شوطونو سره دې د وداع طواف ترسره كړي پرته له سعې څخه. او كه له ځان سره د قربانۍ ځاروي ونه لري نو غوره ده چې: د عمرې احرام وتړي د تمتع لپاره. بيا به په اتمه ورځ د حج لپاره نيت وكړي. او د حج ياد شوي اعمال دې ترسره كړي، او كه چېرته د حج او عمرې لپاره په ګډه احرام وكړي په دې كې څه حرج نشته، او هغې ته قِران وايي. داسې چې د عمرې او حج لپاره په يو طواف او سعي سره يو ځای نيت وكړي.

دريم څپركی: هغه څه چې له معاملاتو سره تړاو لري

علماوو - رحمهم الله - هغه علم بيان كړی چې په عيني ډول يې زده كول واجب دي. او د هغه مقدار په اړه يې خبرې هم كړي چې په هر مسلمان باندې فرض دي چې زده يې كړي. او د هغو له جملې څخه يې دا ياد كړل: د هغو كسانو لپاره چې په تجارت كې كار كوي د پلورلو او اخيستلو احكام زده كړي. تر څو هغه په حرامو او سود كې په بې خبرۍ كې راګير نه شي. د دې خبرې تائيد د ځينو صحابه و - رضی الله عنهم- له قوله راغلي دي. عمر بن الخطاب رضي الله عنه فرمايي: (لا يبع في سوقنا إلا من قد تفقه في الدين) (زمونږ په بازار كې پرته له هغه چا څخه څوک پلور نه شي كولای چې په دين كې د بيعې په اړه معلومات و نلري)[.۴۷.]

علي بن ابي طالب رضي الله عنه فرمايي: څوك چې له پوهې څخه مخكې تجارت وكړي، په سود كې به ښكېل شي، بيا به په سود كې ښكېل شي، او بيا به په سود كې ښكېل شي. يعنې: په سود به اخته شي[.۴۸.]

ابن عابدين د العلامي په حواله وايي: (او په هر مكلف سړي او مكلفې ښځې فرض دي چې د دين او هدايت د علم له زده كړې وروسته د اودس، غسل، لمونځ او روژې او د زكات علم زده كړي، د چا لپاره چې نصاب ولري، او حج زده كول پر چا باندې چې فرض شوی وي).

او تاجرانو باندې بيع، ترڅو دوی په ټولو معاملو كې د شک او مكروهاتو څخه ځان ساتنه وكړي، او همدارنګه د هنر او مسلک خلک.

او هر څوک چې په هره برخه كې كار كوي هغه باندې فرض دي چې پدې برخه كې زده كړه ولري او احكام يې زده كړي، ترڅو په هغه كې له حرام څخه ځان وساتي.

نووي رحمه الله فرمايي: (او لکه خرڅلاو (بيع)، نکاح او داسې نور چې د هغه اصل واجب ندي، نو په دې اړه اقدام کول پرته له دې چې شرطونو باندې ځان پوه کړي حرام دي) [۴۹]

دا د مالي معاملاتو په اړه ځينې قواعد دي چې د اسلامي شريعت لخوا راوړل شوي دي:

۱ -د هر هغه څه جواز چې په هغه کې محض او راجح مصلحت وي؛ لکه د حلالو شيانو پېرودل او خرڅول، اجاره او شفعه.

۲ -د هر هغه څه مشروعيت چې د خلکو حقونه تضمينوي او ساتي يې؛ لکه ګرو او شاهدي.

۳ -د هر هغه څه مشروعيت چې د متعاقدينو په ګټه وي؛ لکه اقاله، اختيار او په بيعه کې شرطونه.

۴ -د هر هغه څه مخه نيول چې په خلکو باندې ظلم او د هغوی د پيسو په ناحقه مصرفول په کې شامل وي؛ لکه سود، غصب او انحصار (احتکار).

۵ -د هر هغه څه مشروعيت چې د خير په کار کې همکاري پکې شامله وي؛ لکه پور، د عاريې عقد او امانت.

۶ -له هر هغه کار څخه منع کول چې له کار او ګټې او ستړيا پرته د مال خوړل پکې شامل وي؛ لکه قمار او سود.

۷ -د هرې هغې معاملې څخه منع کول چې هغې کې جهالت او دوکه غالبه وي؛ لکه د هغه څه خرڅول چې د هغه ملکيت نه وي او يا د نامعلوم څيز خرڅول.

۸ -د هر هغه څه حرام والی چې په هغه کې چل او دوکه وي؛ لکه د عينې پلورل (بيع العينه).

۹ -د هغه څه منع کول چې د الله تعالی له اطاعت څخه يې مشغولوي؛ لکه د جمعې له دويم اذان څخه وروسته خرڅول.

۱۰- د هر هغه څه منع کول چې هغه کې ضرر وي، او یا د مسلمانانو تر منځ د دښمنۍ سبب ګرځي؛ لکه د حرامو څیزونو خرڅول، او د خپل ورور په بیع کې بیع کول.

او کله چې یو مسلمان لپاره په یوه مسله کې ستونزه او اشکال پیدا شي؛ د هغې په اړه دې له علماوو څخه پوښتنه وکړي، او د شرعي حکم له پوهېدو پرته دې کار ته وړاندې کیږي. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي:

﴿... فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ۝٤٣﴾ [النحل: 43]

(نو تاسو له اهلِ علمو نه تپوس وکړئ که چېرې یئ تاسو چې نه پوهیږئ) [النحل: 43].

د ا هغه څه وو چې مو را جمع کړل، او الله تعالی څخه غوښتنه کوو چې موږ ته ګټوره پوهه او نیک عملونه را نصیب کړي، هغه سخي او کریم ذات دی. وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وآله وصحبه وسلم تسلیمًا کثیراً.

د منځپانګو لښتيال

هغه څه چې د مسلمان لپاره مناسب نه دي له پامه غورځول 1

لومړۍ څپرکی : د عقيدې په اړه 3

دويم څپرکی: 25

هغه څه چې د عباداتو سره تړاو لري.. 25

د منځپانګو لښتيال.. 104